
A.

Bidrag til Universitetets og de
lærde Skolars Historie.

- I. Udtog af Procantsler Pontoppids
dansk Indberetning til Kongen, dat.
3 Aug. 1761, om det som i sidstaf-
vigte academiske Aar (1760—1761)
var gjort og forefaldet ved Kjøben-
havns Universitet.

Procantslerens Rapport for det academiske Aar
1760 — 1761 indledes ligesom de tvende, hvoraf
Udtog allerede i disse Annaler *) er leveret, ved nogle
almindelige Betragtninger og derved foranledigede
Forslage. Efterat have bemærket, hvorlunde hans

*) 1811 1 B. S. 193 ff. og 1813 1 H. S. 11 ff.

Universit. og Skole-Annaler 1813.

Bestræbelser for at overholde Fundatsen og udrette Noget til sand Forbedring, i det Hele ikke havde haft den heldige Fremgang, han havde ønsket og Aar efter Aar haabet, vedbliver han saaledes:

"Da nu dette mit Haab i adskillige Ting slaaer feil, saa understaaer jeg mig ikke heller længere at lægge Skiul paa Sandheden for Deres Kongelige Majestæts Dine, men maa reent ud, efter Samvittighed, bekiende, at ikke alle Professores efterleve Fundagen, og at Universitetets Forretninger derved ikke i alle Hensigter findes endnu at være i den Vigueur, Kraft og Drift, som baade mueligt og høit fornødent kunde være, ja hos os Danske saa meget mere fornødent, som Kiøbenhavns Universitet er i begge Rigerne det eeneste, og at hvad som ikke skeer der, det bliver ganske tilbage..

"Just dette mageløse Monopolium litterarium er uden Tvivl een af de Hovedaarsager, som hindre vort Universitets Flor, da det ikke veed af nogen Emulation eller Stimulation, som andensteds opvækkes ved Competens af lige Berettigede. De Kiøbenhavnske Professorer derimod vide sig frie for al Indgreb. Af dem kulle alle Studerende examineres i det, de have lært, enten paa egen Haand af Bøger, eller ogsaa i deres Forelæsninger..

"Disse Lectiones, som egentlig er et Universitets Dienært, vare fordum meget saa og rare

ja næsten allene et Par Collegia Theologica *),
 følgelig her intet studium universale, indtil Aaret
 1732, da den for Guds og sit Folkes Sag saa
 omhyggelige høisalige Kong Christian VI ved det
 forfaldne Universitets nye Fundatⁿ **) hensigtede
 til en dobbelt Forandring. Den første var at for-
 skaffe Lærerne nogen mere Løn og nødtørftig Under-
 holdning, som de visseligen behøvede, og det ved
 at paalægge en aarlig nye Studiiskat, som udredes
 af Kirkerne og Præsteskabet over begge Riger. Alle
 de Artikler i Fundaten, som handle derom, efter-
 leves ogsaa uden Tvivl tilbørligen. Den anden
 Hovedhensigt var, at forpligte Lærerne i alle Fa-
 culteter til at læse og disputere med tilbørlig Flid,
 saa at ingen af de lærde Videnskaber blev forsøm-
 met, men her ligesom andensteds dreven paa det
 allerflittigste. At nu dette sidste Hovedsiemærk
 skulle være opnaaet, tør jeg ikke forsikre; thi
 mange Artikler i den Kongelige Fundatⁿ efterleves
 ikke. De forhindrede Aarsager hertil ere adskil-
 lige, nemlig paa Ungdommens Side, dels den
 kostbare Levemaade, som ikke tillader at blive ret
 længe i Kiøbenhavn, dels denne vidtløftige Stads

*) Jos. Nørups Kiøbenhavns Universit. Annaler
 S. 221 f.

**) Her og overalt i Indberetningen om den Univer-
 sitetsfundatⁿ af 31 Mart. 1732.

mange Distractioner. Paa Lærernes Side er det Indstættelser i fremmede Ting, eller dog i saadanne Ting, som angaae deres Bøndergods og Kirker Administration, hvilke for den største Deel occuper Consistorium og fylder Protocollerne. Deels maa jeg ogsaa sige dette, at den nyere allernaadigste Fundag selv hindrer Flittigheden, ved at fastsætte saa mange aarlige ferias, at, naar en Professor end efterlevede den paa det allernøieste, da kunde hans offentlige Læsetimer i det ganske Aar ikke beløbe sig høiere end som til 80 Timer. Nu er det sandt, at nogle af Professores, som sandeligen fortjene Flittighedsroes, lade det ikke blive derved, men læse saavel i som uden for Ferienne collegia privata; men om det største Tal kan saadant ikke siges, ja nogle læse ikke engang i de ovenbemeldte saa aarlige Timer i deres Sciens, vare sig af Mangel paa Tid eller paa Tilhørere, af hvilke dog nogle undertiden have klaget: de ville gjerne høre det og det Collegium, men kunde ikke faae det at høre. Andre klage, at, da her ikke saasom i Tydskland, holdes i alle Faculteter saakorte cursoriske Collegia, at de i eet Aars Tid eller kortere kunde bringe dem til Ende, saa fik de ikkun Begyndelsen eller en liden Deel at høre, og dermed var dem ikke tient. Dette Unde skulle remses deres ved Fundagens adskillige Artifler, om den blev efterlevet, og om Rector Magnificus ikke be-

standig forseumede det, ham befales, nemlig strax efter Jule-Ferierne at anmeldte for Patronen, hvor vidt enhver Professor i det Aar var avanceret. Vilde jeg urgere den Sag paa egen Haand, da maatte jeg vente haarde Gienfvar. Den af mig forsøgte Remedeur er Decanorum legentium Forpligtelse til fortere cursoriske Collegia..

"Af næstfølgende Tabelle maatte Deres Kongelige Majestæt allernaadigst fornemme, hvor mange Forelæsninger og Collegier i dette Aar ere holdte, nemlig af Professoribus ordinariis et Consistorialibus 41, af Extraordinariis 9, og af Decanis legentibus 8. Imidlertid ere de egentligen gagerte Professore, som have corpora academica, 14, og med Notario, som er den yngste Consistorialis, 15 *). Paa disse corpora academica skulde det egentligen ankomme, og det-allermeeste ventes af dem, saasom de, der af Publico lønnes med 3000 Lønder Hartforn, en halv Snees Kirker og 6000 Rd. Studiiskat og cathedratico. Men naar man seer sig om, befindes dog de tvende Facultates, nemlig Juridica og Medica, at have corpora quiescentia; thi den eene Jurist er Quæstor **), og den anden occuperes ved at concipere Lovens Forbedring, saa at en Extraordinarius, nemlig Prof.

*) Jvf. disse Annal. 1810 2 B. S. 48 ff.

**) Dengang Etatsraad Stampe.

Obelig, en flittig Mand, læser allene. De tvende Medici hindres gemeenlig ved praxin medicam og ved egen flet Helbred, hvorimod Professor Kragenshein, som Extraordinarius, forretter det meeste. Af 4 corporibus theologicis haver Biskoppen det eene, og lader ved Mag. Leth Schønning læse de 80 Timer. In Facultate Philosophica quiescere tvende corpora, formedelst tvende emeritos, som lade læse deres offentlige Timer per vicarios. Følgelig sees, at af saa mange corporibus academicis ikke flere end som halv Parten paa nærværende Tid kunde siges at være i deres fulde Activitet. Resten skeer per vicarios Ordinariorum et per Extraordinarios, som nyde intet af Universitetet. Dernæst skeer ogsaa noget ved Decanos legentes, af hvilke enhver nyder 50 Rd. Communitetsspenge, og gjør alt, hvad af dem kan ventes.

"Angaaende hernæst den Sag, som saa længe haver været spurgt om, og klaget over, samt ved adskillige gientagne Rescripter fra Deres Kongelige Majestæt selv og fra Hans Høigrevelige Excellens Universitetets Patron, injungeret baade Rectori og mig at bringe til Execution, nemlig Professorernes aarlige Disputationer *), hver i sin Maaned: da maa jeg for min Deel bekiende, at alle hidindtil forsøgte Midler have været frugtesløse

*) Herom s. disse Annal. 1811 i B. G. 39 ff.

hos det største Tal, og i dette Aar frem for nogen Tid, da indtil Dato ikke flere end 5 i Steden for 15 have heri opfyldt deres partes. Spørges her: om da ogsaa de i Fundagen dicterte og ved seenere allernaadigste Rescripter skærpede Mulcter til Bibliotheket og anden Brug betales af de Forsømmelige? da svares: Nei, aldrig, saa at Bibliotheket eller den Mulct-Casse kunde have nogle Tusinde Rigsdaler tilgode; thi ved den aarlige Distribuz holdes Pengene ikke tilbage, skiondt baade Nvæstor og jeg skulle, som Selvskyldener, være ansvarlige derfor; men jeg haver intet Middel til Inddrivelse, og begierer det ei heller: men Nvæstor, som en from og søielig Mand, vil ikke være den Unde, som man falder det, naar en Embedsmand gjør sin Pligt uden Persons Ansæelse. Ikke desto mindre nyder Univerſitetets Bogtrykker sit tillagte Salarium i 90 Tønder Hartkorn, lige saa fuldt, som han trykkede Disputagerne. Kort sagt: Fundagen holdes, hvad Lønnen angaaer, men af det, som derfor skulle præsteres, bliver hos en Deel Vedkommende meget tilbage...

"Efterat jeg saaledes haver giort min allerunderdanigste Pligt med at forestille Sagens sande Beskaffenhed, var det og ønskeligt, om jeg med lige Visshed kunde allerunderdanigst foreslaae nogle paalidelige Midler til den Kongelige Fundages Guldbyrdelse i de manglende Poster. Men da For-

farenhed allerede viser, at ingen Befaling virker noget, med mindre den understøttes ved Anstalt til Execution, saa mener jeg allerusforgribeligst, at:

"Allerførst maatte for Universitetets Qvæstor eller Rentemester fastsættes en aarlig vis Dag, maaskee bequimmeligst in Decembri eller Januario, paa hvilken han for Universitetets Patron burde fremlægge nøiagtig Regnskab over det forrige Aars Mulcter, og da først faae skriftlig Resolution om den saa kaldet Distribus til de Professores, paa hvis Flid intet var at udsætte. For at kunde skønne derom, maatte samme Tid af Qvæstore fremlægges for Patrono et Exemplar af hver Professoris eller hans Vicarii Disputation: og, efterdi hidindtil ofte skeer Confusion med at regne bemeldte Disputation snart til det foregaaende, snart til det efterfølgende Aar, saa maatte paa Titelbladet altid staae de Ord: Pro Anno N. N. Tillige maatte det academiske Aars Grændser ganske nøie determineres og fastsættes til en vis Dag, være sig enten Rectoratets Omstiftelse eller den første September, da de længste Ferier have Ende, og Lectiones paa nye tage deres Begyndelse...

"For det andet mener jeg allerusforgribeligst, det var maaskee meget godt og gavnligt, samt i Henseende til visse Professorers Omstændighed billigt, om man indrømmede dem den Frihed, at

i Fald de aarligen ikke disputerede publice, da kunde de i det Sted, paa Regnskabdagen, lade fremlægge en anden trykt Afhandling, angaaende enten deres egentlige Videnskab selv, eller og noget saadant, som havde Hensigt dertil. Erfarenhed viser, at nogle af disse ellers gode Mænd fiendeligen styer cathedram disputatorium, være sig af en naturlig melancholisk Frygtagtighed, eller af Mangel paa Udtale eller nøie Hørelse, eller hvad anden Reason det være kan. Dersom disse fik allernaadigst Dispensation og Frihed til at kunde redimere actum disputatorium med en desto udførligere og vigtigere aarlig Tractat, trykt af Universitetets Typographo, da fik dog Publicum nogen Erstatning, ja maaskee nogen langt bedre Nytte af det Slags Arbeid, og al Undskyldning maatte ophøre. Hvis nogen Professor kom frem med Løfte om en snart forventende Tractat eller Disputation, da maatte det ikke gielde, men den virkelig trykte Afhandling useilbarligen fremlægges af Qvæstore, eller og Mulcten paafølge..

"For det tredie, naar det Tal af aarligen trykte Ark, om hvilke man haver contraheret med Universitetets tvende Bogtrykkere, nemlig hos den ene 70, hos den anden 14 Ark, ikke blev opfyldt formedelsk bemeldte Disputaker og Tractater, da maatte det øvrige Tal komme de

i Collegiis disputerende Studentere tilgode, som osie ikke formaae at trykke det, som var Lyset værd. Efterhaanden have vi visseligen blandt vore Studentere nogle saadanne Ingenia excitata, som i adskillige Videnskaber kunde aflægge skriftlige Prøver, men Bogtrykkerlønnen hindrer dem, og dog er hidindtil mange hundrede og tusinde Ark af Publico betalte og aldrig fremkomne. Herhos erindres ogsaa allerunderdanigst det, som i forrige Aars Relation blev meldet, om aarligen at opgive nogle Problemata for disputerende Studentere, og at belønne de bedste Besvarelser med Præmiis af 20 Rd. Communistspenge eller Mulcter *).

"For det fjerde, efterdi den i meget favorable terminis for Professorerne opsatte nye Fundas allene tillader, og ikke med et Ord befaler Lærerne at holde collegia privata, hvilke ellers gjøre det bedste ved Universiteterne, men Lectiones publicæ derimod hos os er det eeneste visse, som en Professor forpligtes til; saa behøves ret høiligen dette, at bemeldte offentlige Forelæsninger bleve bragte i bedre Gang og Evang, end som nu skeer; thi de besøges saare lidet, og efter Reglen: Excitat auditor studium, maa en Professor tabe Mod og Lyst til at præ-

*) S. disse Annal. 1811 1 B. S. 198.

parere sig, eller lade Munden til, naar saa eller ingen vil laane Øret. Sandt nok, at Fundatzen udtryffeligt og med Trudsel tilholder studios, særdeles Theologiæ, at indfinde sig til bemeldte Lectiones. Men det skeer ikke, og Forhindringerne ere adskillige saa vel paa Lærernes som paa Tilhørernes Side. Særdeles er det en Mangel paa beqvemme Auditoria, forsynede om Vinteren med nogen Varme. Paa det øverste store Auditorio, hvor Theologien læses, er meget koldt og vindigt, samt umueligt at faae Varme. Det nederste Auditorium, som tilhører Philosophis, er ikke meget bedre. Auditorium juridicum er aldrig brugt eller kommet i brugelig Stand af Mangel paa Formue i Bygningssagen. Consistorii-Salen, som har en Raskelovn, bruges af nogle, men forslaaer ikke til alle Faculteter, og naar examina der holdes, da falde Læsetimerne derover bort. Hvis der fandtes endnu eet eller 2 Auditoria publica, forsynte med Vintervarme, da mener jeg, at endog saa dette sidste commodum ville drage mangen forfrossen Student derhen, og skaffe ham et dobbelt Gavn. Nu er mit allerunderdanigste Forslag dette, at, da Communitetets store Episc. Sal Vinteren igiennem bliver varmer mod Middagstid, skiondt der ikke spises, men allene holdes exercitia commensalium fra Kl. 10 til 11, saa

funde med desto mindre Beføstning, maaskee med Tillæg af 4 à 5 Favn Communitet. Brænde, denne Sal fra Morgen Kl. 8 til om Aftenen Kl. 4 ved Pedellen holdes tilstrækkelig varm, og da Salen er stor nok, samt forsynet med mange Borde og Bænke, saa kunde i alle daglige Læsetimer, undtagen allene den fra 10 til 11, her meget mageligen holdes offentlige Lectier om Vinteren, og det af 2 Professorer; thi Salen er saa stor, at 12 Decani der kunde tale tillige, hver ved sit Bord, folgeligen langt lettere 2 Professores tillige. Dette varme Auditorium ville, som sagt er, mere lokke Studenterne og mindre skyes af Professorerne, hvis Slittighed ogsaa blev mere fundbar og upaatvivlelig; thi nu holde nogle deres offentlige Læsetimer hjemme i Huset, og andre sige, at de gjøre det samme, men visse Studenter tvivle derpaa, og sige, at de gaae forgievs. De occultis non judicat Ecclesia: og jeg har tilforn underdanigst erindret, Lectiones publicæ er det eeneste, som Sundagen stricte fræver, hvorfor de maatte være desto useilbarere her frem for nogensteds. Af selv samme Årsag mener jeg allerusforgribeligt :..

”For det femte, at, efterdi vore Ferier ere saa mange og de egentlige Læsedage extra ferias ifkuns 4, nemlig Mandag, Tirsdag, Torsdag

og Loverdag, saa maatte disse samme Læsedage, som Aaret igiennem gjøre for hver Professor pp. 80 Timer, aldrig affortes eller formindskes ved nogen anden academisk Forretning. Dette befaler Fundagen allerede, hvad offentlige Disputationer angaaer, og det samme maatte befales i Henseende til Examina publica, som burde holdes allene om Onsdagen og Fredagen, da der ikke læses, dog kunde herfra undtages Examen Artium, som holdes in Junio for de da ankomende Studentere, hvis Antal er saa stort, at den Examen kan borttage et Par Uger. For Resten maatte slet ingen af de saa Læsetimer forsamles...

"For det fiette maatte enhver Rector Magnificus tilholde, i sin Tid at efterleve det, som Fundagen udtrykkeligen befaler, men ikke skeer, nemlig at han ved Nytaarstid indberetter til Patronum, hvorvidt enhver Professor er avanceret i sine Lektioner eller Collegier, og naar han agter at bringe sin Cursum til Ende, paa det deraf kunde sees enhveres Flid, og om den i Fundatsen foreskrevne korte og cursoriske Maade blev brugt saaledes, at Studenterne ikke bleve opholdte ved ufornoden Bidtlostighed. Af denne Efterretning maatte Pro-Cancellario gives Gienpart...

"For det syvende, eftersom scientia oeco-

nomiæ, tam generalis quam specialis, og fornemmelig denne sidste, i vore Tider hos alle Folk drives høiere end tilforn, ligesom den ogsaa blandt verdslige Videnskaber uden Modsigelse er den, som allersnarest og vissest beforder Fædrenelandets Flor og Velstand, og, eftersom vore fleste Studentere destineres til at blive en Gang Præster paa Landet, hvor deres grundigere Indsigt i Naturlæren meest kunde udbrede sig blandt Bønderne i Anledning af vore Præstegaardes temmelig vidtløftige Agerbrug og Hæddrift; saa ønskede jeg med flere Andre, at bemeldte Naturlære, allene i Application paa den private Oeconomie, og altsaa uden Vidtløftighed, blev offentlig og flittig lært paa vort Universitet af en Mand, som dertil fandtes ret skikket, samt havde Lyst og Feilighed dertil: saa og at for først Alumni Communitatis Regiæ, som over 2 Aar havde nydt dette Beneficium, bleve forpligtede til at høre ham ugentligen 4 Timer, om de ikke ville tabe deres Beneficium, hvilket maatte beroe paa bemeldte Professoris Attest om deres Flittighed. Af de Mand, som jeg kiender og som have her paa nærværende Tid, var Professor Ascanius maaskee den bekvemmeste. For Studenternes Skyld maatte hans Auditorium være paa Communitetet, og lectiones allene practiske.

Herpaa følger den ovenmeldte tabellariske Udsigt over de afholdte Forelæsninger.

I det theologiske Facultet vare saadanne holdte af 4 Docenter, Dr. P. Holm, der og som Rector Magnificus havde holdt trende Taler, Dr. P. Rosenstand Goiske, Dr. J. D. Bang og Mag. G. Leth Schønning som Biskop Harboes Vicarius; i det juridiske af 1, nemlig Dr. B. G. Obelisk som Vicarius for Universitetets Proffesor; i det medicinske af 3, nemlig Dr. B. J. v. Buchwald, Dr. Christ. Rodberg Friis og Dr. Christ. Gottl. Kragensstein; i det philosophiske af 10, nemlig Dr. J. P. Ancherfen, J. E. Kall, B. Møllman, E. Horrebow, E. F. Munthe (som ogsaa havde skrevet 7 Programmer), Mag. Christ. Horrebow, som Vicarius for Justitsraad Ramus, E. F. Wadsfiær, H. v. Aphelen, Christ. Hee, J. H. Schlegel. Desforuden Decani legentes cum stipendio *), B. Riisbrigh, som havde holdt deels et theologisk, deels et philosophisk Collegium, Chr. Goth. Seydelisk, Laur. Sahl og Jac. Sivers. Om Riisbrigh tilføies: "han er nu med et Stipendio reist udenlands, og, hvis Guds Raade bevarer ham, bliver frem for mange beqvem til et academisk Embede, hvorpaa jeg haver seet vilje Prøver." Om Mag.

*) Efter Reiser. af 4 Mai 1759. G. Nyerups Univers. Annal. G. 353 f. Jof. disse Annal. 1813 2 H. G. 20.

Sahl anmærkes: "hans største Lyst er til det græske Sprogs Dyrlæse, og deri haver han bragt det videre end sædvanligt..."

Gienstandene for de offentlige, private og privatistiske Forelæsninger, som havde fundet Sted, vare: dogmatisk og moralsk Theologie; det N. T. Exegetik; Apologie for den augsburgske Confession; Homiletik; Reformationshistorie — Tydsk og dansk Criminalret; Processen; Personernes Ret og Ret i Tingen — Anatomie med Demonstration paa 7 Cadavera; Materia medica og Brugen af simplicia; Naturhistorie; Experimentalphysik og Chemie — Litterærhistorie; Horatius, Hesiodus og Euclides; romerske Antiquiteter; hebraisk Sprog med Forklaring af flere Bøger i det G. T.; arabisk Grammatik; Geographie, Historie og jus publicum; Arithmetik, Geometrie, Trigonometrie, Algebra; sphærisk og practisk Astronomie; militær og civil Bygningskunst; Logik, Metaphysik, Naturret, practisk Philosophie, Heuristik; skønne Videnskaber; fransk Sprog og Litteratur.

Til Examen Artium vare antagne 223 Candidater, nemlig Danske 168, Norske 49, Islændere 6.

I Examen philosophicum vare antagne 172, hvoraf 90 med Characteren Laudab., 56 Haud illaud., 23 Illum, 3 Mediocr.; 2 vare blevne rejcerede.

Den theologiske Embedsexamen havde 130 underkastet sig, 15 med Characteren Laudabilis, 26 med Haud illaud., 89 med Non Contemn.; 3 vare blevene rejicerede.

Til juridisk Embedsexamen vare antagne, efter offentlig Prøvelse 12, efter privat *) 35, i alt 47. Som fortrinlig anbefalelsesværdige Candidater nævnes: Colbjørnsen, Bang, Jacobi, Sporon, Munthe.

Medicinsk og pharmaceutisk Examen havde nogle underkastet sig; men hvor mange og hvilke, meldes ikke.

Doctorgraden i Theologien var af P. Rosenstand Goiske, som dette Aars Decanus Facult. theol., confereret (i Anledning af Souverænitets Jubelfest) 10 indenlandske Lærde, hvoriblandt 5 Biskopper; dog havde kun een af Doctoranderne været nærværende.

I Lovkyndigheden havde tvende promoveret som Doctores; i Medicinen tre.

Til gradum magisterii vare antagne 16 Candidater; til gradum Baccalaureatus 72.

Paa Regentsen vare holdte 56 Disputatser og 50 Declamationer; paa Walfendorfs Collegium 13 Disputatser, paa Borchens 13, paa Elersens

*) Jfr. disse Annal. 1811 i B. G. 199 Anm. og 1813 i H. G. 16 f.

13. Disse Declamationers og Disputaters Emne og deres Forfattere anføres nøiagtigen. De fleste handlede om theologiske, endeel om philologiske Materier. Af historisk, politisk og oekonomisk Indhold forekomme følgende:

Frid. Jessen de Historia Michaelis Serveti.
Part. I.

Joh. Grön Descriptio topographico-physica Sinus dicti Wiig. Part. II.

Christoph. Müller de quærendo in et ex insulis færoensibus meliori proventu.

Pet. Falk de prærogativis Ecclesiæ D. Mariæ Hafniens. ante et post Reformationem.

Nic. Henr. Ursin Introductio in agriculturam.

Olaus Stockfleth Pihl Descriptio Nomarchiæ Gulbrandsdaliæ. P. I.

Michael Treschow de obstagio.

I alt vare 40 Disputationes Studiosorum bleve trykte.

Indberetningen slutter med en Fortegnelse paa de i Aarets Løb i Danmark udfomne Skrifter, i alt i det latinske Sprog 66 (deri de academiske Programmer og Disputationer indbegrebne); i det danske 62, i det franske 7.

II. Aetmæssig Beretning om det lærde Skolevæsens Tilstand paa Island fra 1799 til 1811.

Det lærde Skolevæsen paa Island har i nyere som i ældre Tider havt og maa vedblive at have sine særegne til Landets Lær- og locale Omstændigheder afpassede Indretninger. Udg. har derfor anseet det rigtigst, at giemme til en samlet Fremstilling, hvad han efterhaanden havde kunnet berette derom i disse Annaler, og var det hans Hensigt at oppebie den Tidspunkt, da den paa- begyndte Reform af det lærde Skolevæsens indvortes og udvortes Indretning paa Island kunde siges at være bleven fuldbyrdet. Da dette imidlertid formedelst uforudseete Tidsumstændigheder ei er skeet, har Udg. ei villet længere opsætte, i denne Henseende at afbetale sin Gæld til Annalernes Læsere. For at forskaffe disse et almindeligt Oversyn, har han troet at burde gaae tilbage i Tiden og som Indledning til den senere Skolehistorie i Kortbed forudsikke en almindelig Udsigt over det hele foregaaende Tidsløb *).

Allerede i Aaret 1058 aabnede den første islandske Biskop Isleifer en Skole paa Skalaholt paa sin egen Bekostning og under sin Opsigt.

*) Hovedkilden til Kundskab om det islandske Skolevæsens ældre Historie er *Finni Johannæi Historia Ecclesiastica Islandiæ*, og med Hensyn til Reformationstiden Biskop Harboes Afhandling om Reformationen paa Island i Vidensk. Selsk. Skrifter T. V og VII.

Andre fulgte hans Exempel; i Haukadal og Odde anlagdes lignende Instituter.

Jon Dgmundsen, en Discipel fra Skalholt Skole, blev Bisp paa Holum, og anlagde der en Skole omtrent 1108, hvor især Grammatik, Poesie, Musik og Kirkeret dyrkedes. Ogsaa ved de fleste Kloostere blev nogen Skoleunderviisning indført. Alligevel var ved det 16 Seculums Begyndelse Skolevæsenet saa forfaldet, at der, ifølge Christian 3dies Instrux til Povel Hvitfeld, dat. Drotningborg Søndag. Reminiscere 1550 *), "ingen almindelige Skoler holdtes paa Landet, hvorfor saa duelige Præstemænd vare der at finde, og paa det at saadan Forblindelse og Vanvittighed kunde affstilles, Guds hellige Ord maatte læres, prædikes og forkyndes., befalede Kongen, at det Guds, som Biskopperne havde forbrudt ved gien- tagen Trodsighed og Opstand, skulde deles i to Dele; den ene Deel lægges til Kirkerne, den anden til Skolerne. I Begyndelsen vilde Kongen, at en latinsk Skole skulde holdes ved ethvert af Klo- sterne i Island, til Religionens Behov; men da disse fattedes de fornødne Midler, saa forordnede han i Instructionen for ovennævnte Povel Hvitfeld: "at der skulde stiftes to almindelige Skoler, en hos Skalholt's Domkirke, for 60 Personer, under 1

*) Finn. Johann. II. 312.

Rector og 2 Hørere; og den anden hos Holum Domkirke for 24 Personer, ligeledes under 1 Skole- mester og 2 Hørere, -som skulde anholde Disciplene til bibelsk Sang og Læsning, "at, naarsomhelst nogen af Landets Præster afdøde, da skulde Sognesfolkene vide, at have deres Tilflugt til samme Skoler og Domkirker, paa det at den Person, som længst og bedst havde lært, og skikkeligst var, til det Præstes embede kunde vorde antagen,,; derfor skulde fornævnte P. Hvitfeld med begge Superintendenterne, saa og Fogden og Befalingsmanden, overveie og udlægge saa meget af Stiftets Gods, som kunde være tilstrækkeligt til Lærernes og Disciplenes Underhold, "hvilket Gods ingen giærrig og uskikkelig Biskop skulde kunne hindre, og derved forårsage, at samme Skole og Religion maatte komme til at nedlægges,, *). — Paa denne Ordre byggede P. Hvitfeld det første Anlæg for Skolerne i Island, men han afveeg ikke lidet fra Kongens Plan. Dog forbandt han hver Biskop til at holde en god Skole, og deri 24 Disciple for Guds Skyld, eller paa Almisse, hvilke Superintendenten og Skolemesteren syntes bedst dertil skikkede, og skulde blandt disse 24 Disciple ingen indtages udi samme Skoler, uden de, som vilde love, derved at blive, vel at leve, og siden tiene Gud og Kongen, hvor de bleve

*) a. St.

tilkaldede. Ved hver Skole skulde Biskoppen holde en Skolemester og en Hører, denne med 20 og hiin med 60 Rd. aarlig Løn, foruden Varelser og Kost. Disciplene burde Biskoppen holde med god Mad, Drik og Klæder, efter Landets Skik, tillige med Bøger og Papir samt Lys. Af et Brev til Siællands Biskop, dat. Dronningborg Ect. Georgs Aften 1552 *), seer man, at Kongen har stadfæstet ovenmeldte Foundation; men han lod det endnu ikke blive-derved.

Ved aabne Breve, dat. Nyborg Fredagen efter Søndagen Oculi 1553, bestemte og udlagde Kongen de Gaarde, af hvis Landgilde og Leier Lærerne ved begge Skoler skulde have deres Løn, uden i den Henseende at være i mindste Maade afhængige af Biskopperne **). At Biskopperne net ikke altid have sørget for Skolerne, som de burde, sees af et Brev fra Koldinghuus, dat. Mandagen efter Søndagen Judica 1554, hvorved befalede, at de skulde holde Skolemesterne og Hørerne med tilbørlig Mad og Drikke, paa det de ikke skulde blive nødte til at forlade deres Embeder, og Skolerne derved komme til at ødelægges, hvilket Kongen paa ingen Maade vilde tilstaae ***). End

*) Sammeft. p. 310.

**) Sammeft. p. 321 sq.

***) Sammeft. p. 326 sq.

videre blev Onsdagen efter Søndagen Deuli 1555 befalet *), at Biskopperne skulde fremdeles holde Skolerne ved Magt, og forskaffe Skolemesterne og Pøblingene tilbørlig Ophold til Klæder, Føde og Varme. Hvad Pøblingene angik, da skulde Superintendenten og Skolemesteren, begge tilsammen, tage de fattige, som nødtørstige vare, ikke de, som rigere vare, eller de som havde Forældre, der formaade selv at holde dem i Skole; og paa det at slige Skolernes Omkostninger ikke skulde unyttelig fortæres, vilde Kongen, at Skolerne skulde blive holdte ved Magt, Pøblingene fange Mad, Klæder og Varme til Skikkelse, og blive oplygte og holdte til god Lærdom og Sæder. For at Skolen kunde vorde forsynet med duede Lærere, blev Superintendenten befuldmægtiget at tage den Person til Skolemester, som han maatte eragte at være den bedste og duede til at forestaae et saa vigtigt Embede; og dersom i Island ingen beqvem Person dertil kunde findes, da burde han forskaffe en fra Høiskolen i Kiøbenhavn. Allerede 1550 havde Kongen befalet, i et Brev til Biskop Gisser Einarssen, dat. Gottorp Mandagen efter Judica, at den i Aaret 1539 til Odense givne almindelige Kirkeordinants skulde indføres i Island **); denne

*) Samment. p. 329 sq.

**) Harboe i Vidensk. Selsk. Skrifter V. S. 240.

bles altsaa nu Grundlov for Islands Skolevæsen. Frederik den Anden hævdede eller forøgede ved adskillige Anordninger *) Skolernes Indtægter, og tillod, at islandske Studenter maatte strax ved deres Ankomst til Universitetet have Adgang til Klostret **). Mere gjorde Christian 4. Ved den af ham udgivne norske Kirkeordinanz af 2 Jul. 1607 reformeredes ogsaa Skolevæsenet paa Island, hvor uden Tvivl de Aarsager, som denne store Konge med Miskag opregner, ikke mindre havde yttret deres skadelige Virkninger. Christian 4 holdt ogsaa Biskopperne til, 'rigtigheden at lade Skolerne komme tilgode, hvad til dem var henlagt, istedet for selv at giøre sig disse Indkomster nyttige ***), og lod sig overhoved, som flere Rescripter vise, være magtpaaliggende at holde Hævd over Skolernes Eiendomme og skaffe dem tilbage, hvad dem ulovligen var frakommet. Han befalede endvidere ved et Brev, dat. Kiøbenhavn 1 April 1618, "at fra hver af de tvende latinske Skoler skulde aarlig hid til Universitetet fremsendes en

*) *Finn. Joh. III. p. 12. 16.*

**) *S. disse Annal. 1810 1 B. S. 183.* Det der anførte Rescr. af 23 Decb. 1579 har Sin Jonsen ikke kiendt.

***) *Finn. Joh. III. p. 58.*

dygtig Person, som sig udi boglige Konster kunde
 vore, og udi Fremtiden paa Landet blive brugt, *).
 Frederik den Tredie fulgte Faderens Exempel; især
 gjorde han Mathematiken til Formaal for sin Om-
 hu. Han stiftede ved Skolen paa Skalholt en
 mathematisk Lærestol, og gav dertil nogle Gaarde
 ved et Brev, dat. Kiøbenhavn 7 April 1649 **).
 Dog syntes det, som denne nyttige Indretning
 uddøde med dens første Lærer; thi den latinske
 Grammatik, Dialectik, Rhetorik og Theologie for-
 trængte enhver anden Kundskab.

Dette var i det mindste Tilfældet, da Chri-
 stian 6 henvendte sin Opmærksomhed til Skole-
 væsenet. Han lagde ved Rd. af 3 Mai 1743 den
 første Grund til en fornuftigere Indretning af de
 latinske Skoler i Island. I denne Forordning,
 ifølge hvilken Island skulde have to latinske Skoler,
 den eene paa Skalholt, den anden paa Holum,
 hver forsynet med tvende Lærere, nemlig en Rector
 og en Corrector, skulde Underviisningsgiensstandene
 være Latin, Græsk, Hebraisk, Dansk og Islandsk,
 Philosophie, Theologie, Historie, saavel alminde-
 lig som fædrenelandsk, foreenet med Politisk og al-
 mindelig Statsret, hvor jura Majestatis bleve at
 afhandle, Mathematisk, i det Ringeste noget af

*) Sammeft. III. p. 60.

**) Sammeft. III. p. 557 sq.

Arithmetiken, og Vocalmusik. Alt dette burde Lærerne ved flittigt og tydeligt Foredrag saaledes indprente Disciplene, at de ikke saa meget skulde lære udenrad Præcepta, som grundigen forstaae og selv gjøre Røde for det, de læste. De samme Lærebøger, som Tid efter anden maatte vorde indførte i Skolerne i Danmark og Norge, burde ligeledes sjælden bruges i Skolerne paa Island. I det latinske, danske og islandske Sprog skulde flittig Skrive og Tale. Øvelser finde Sted. Hug og Slag i Hovedet og med Færler forbødes ganske. Af de øvrige Bestemmelser i denne Anordning hidsættes følgende som de meest mærkelige: Rector maatte have taget theologisk Embedsexamen ved Universitetet; begge, Rector og Conrector, skulde afsky al Grovhed og Ureenlighed i alt deres Væsen, at de ei skulde ansees for Pedantere,,; de maatte ikke drive Handel med Brændevin, Tobak og andre Kiøbmandsvare. Rector skulde, foruden Bærelse, Seng, Lys, Tøet og Epise, nyde 60 Rd. aarlig Løn, Conrector 30. Fri Underviisning og fri Underholdning skulde have i Skalholt Skole 24, i Holum 16 Disciple, dog at ogsaa to kunde sættes paa een Kost, saaledes, at enhver nød halvt Beneficium og for den anden halve Drel gav Betaling. Af bemidlede og følgerig betalende Disciple maatte i hver Skole ei indtages over 8. Samtlige beneficerede Disciple saavel som Skolebetiente skulde

nyde Huus, Kost og Klæde paa Bispegaardene, til hvilket at bekoste Bispestolenes Indkomster og For-
 mue, for saa vidt behøvedes, skulde indtil videre
 anvendes og bruges, saaledes som fra Reforma-
 tionens Tid sket var. Ingen maatte i de latinske
 Skoler antages med mindre han kunde færdigen læse
 og nogenledes skrive, ei heller nogen, som ei endnu
 havde begyndt at studere, naar han var 15 Aar.
 Den ordinære Skoletid skulde være fra Mikelsdag
 til Mariæ Besøgelsesdag (2. Jul.), da Disciplene
 skulde gives Lov af Skolen for at være Forældre
 og Naarbørende behjælpelige i deres Uling og anden
 fornøden, dog reenlig og ærlig, Sierning, siden
 de nødvendig, efter Landets Heskaffenhed, maatte
 vænne sig dertil nogen Tid af Aaret, for i Frem-
 tiden at kunne skaffe sig deri. Foruden andre smaa
 Ferier, maatte ogsaa ugentlig gives Lov een Dag
 eller to halve Dage, for at de kunde tage sig en son-
 melig Motion. Ved den offentlige Gudstieneste
 og alle kirkelige Forretninger, s: Ex. Barnedaab,
 Bryllupsfærd og Liigbegiængelse i Domkirken, skulde
 Disciplene forestaae Sangen. Enhver, som vilde
 være ret dimitteret fra Skolen, maatte forinden
 sin Dimission holde en Prøvepræken paa Prædike-
 stolen i Biskoppens Overværelse. For allerede i for-
 veien deri at skaffe sig nogen Øvelse, skulde Di-
 sciplene om Søn- og Helligedage afgive sig med
 Recitationer og Repetitioner af Prædiken. Dimis-

sion skulde kun skee een gang om Aaret, nemlig imod den Tid, naar Sommerferienne nærmede sig. Af enhver Præst, som ordineredes til et middelmaadigt Kald, skulde til Skolebibliotheket betales 1 Rd. og af den, som kom til et bedre, 2 Rd.

Hvad Deconomien angaaer, da udkom tre Aar efter, under 10 Jun. 1746, et særskilt Reglement for begge Latinskolerne, hvori det Nærmere bestemtes i Henseende til Spiisning samt fri Lys i Skolen for de Beneficerede og for Lærerne, Gang- og Sengenklæder, Skolehuset og Værelser, som af Biskoppen skulde holdes vedlige ic.; og under 25 April 1749 udkom et nyt Rescript, som befalede, at de formuende Forældre eller Formyndere, som havde Børn i Skolen, skulde paa egen Bekostning forstaafe dem nødvendige Klæder, Lys og Skoelæder, da det ellers blev for byrdefuldt for Biskopperne, af hvilke den Skalholtiske anslog sine Udgifter ved den daværende Skoleindretning til i det mindste 1086 Rd. Croner aarlig, ligesom ogsaa til Lættelse for ham ved samme Rescript Skoletiden indskrænkedes til det Mellemrum fra Michelsdag til Gardag.

Imidlertid vedblev Deconomien at forvolde evige Bryderier, og ved Holum fandt man det endelig bedst, ved en saa kaldet Separationsact, der kom istand 1767, at affondre Bispestolens og Skolens hidtil fælles Fond i særskilte Fonde, og saaledes at tillægge enhver sine særegne Indtægts-

filber, hvorefter en offentlig Skoleoeconomie indrettedes, med hvis Forvaltning Biskoppen ikke skulde have umiddelbart at gøre. Men da Godset forringedes og ikke kunde afgive de beregnede og forudsatte Indkomster; da det forestilledes, at Ingen vilde eller kunde paatage sig efter Forordningens Anlæg og Plan at forvalte Skolens Deconomie, hvilken Indretning desuden ansaaes for den bekosteligste og mindst hensigtsmæssige, saa blev ved Rescript af 9 Septb. 1791 den offentlige Skoleoeconomie paa Holum ophævet, Disciplene tillagte Kostpenge og for endeel de to nødvendigste Levnetsartikler, Kjøf og Emær, og Biskoppen overdroges det, at see Disciplene forsynede med hvad de kunde trænge til at faae overladt for deres Maanedspenge m. v. Iøvrigt blev Separationsacten af 1767 i fuldkommen Kraft. Saaledes forblev det, indtil Holum Bispestol i A. 1807 aldeles blev nedlagt, og da Skolen der foreenet med den paa Reikevig værende, fra Skalholt did forflyttede.

Thi imidlertid var i Aaret 1785 Skalholt Latinskole tilligemed Bispestolen der forflyttet til Reikevig Kistbæd i Anledning af Skaptaa Jafels ødelæggende Jldsprudning 1783 og de paafulgte heftige Jordstielve 1784. Ved Rescr. af 29 April 1785 approberedes efter en i Kjøbenhavn anordnet Commissions Forslag, at Bispegaarden paa Skalholt med Skolen og tilhørende Bygninger, som nu

formodelst Jordkiøbe vare nedstyrkede, maatte forflyttes til Keiservig i Guldbringe, Syssel og der igien opføres; at efter denne nye Indretning Skoleoeconomien maatte ophæves og saavel Lærerne som Disciplene gives deres Underholdning i Penge, der kvartaliter skulde udbetales dem; at Skolens nye Bygninger skulde opføres under Stiftamtmandens og Biskoppens fælleds Opsigt; at af den kongelige Cassé aarlig maatte fra 1 Mai 1785 udredes til Bispestolens og Skolens Underholdning 2500 Rd. aarlig med Fritagelse af Procentoskatten, imod at det til disse Stifter henlagte Gods solgtes for kongelig Regning og Kenterne heraf ligesom og den saakaldte Bispetiende i Skalholt Stift inddroges i den kongelige Cassé. Indtægten af dette Gods bestod dengang af 34621 Landskylvalen à $4\frac{1}{2}$ ß. , 1223 $\frac{1}{2}$ Qvilder à 90 ß. og noget Qvader, Hoverie, og beløb sig i Penge til i alt 3047 Rd. 45 ß. , hvoraf Skolen nød 1224 Rd. 58 $\frac{1}{2}$ ß. , Rector 169 Rd. 3 ß. , Conrector 107 Rd. 55 $\frac{1}{2}$ ß. , Præsten 130 Rd. 52 $\frac{1}{2}$ ß. , Domkirken 54 Rd. 58 $\frac{1}{2}$ ß. , Biskoppen 1170 Rd. 52 $\frac{1}{2}$ ß. , hans Enke 190 Rd. 52 $\frac{1}{2}$ ß. *). Ved Salg formodedes det at kunne udbringes til c. 62500 Rd. eller til en Capital, hvis Rente kunde beløbe 2500 Rd., hvorfra de 1000 Rd. skulde anvendes til Lønning for Biskoppen, de øvrige

*) Fogtman VI D. 3 B. G. 189 ff.

1500 Rd. til Skolens Behov *). Rectoren og Conrectoren forundtes nu ogsaa hver 350 Rd. til derfor at opføre deres Huse i Keisevig i Nærheden af Skolen paa den Plads, som maatte blive dem anvist. Skolehuset derimod skulde paa kongelig Beføstning opføres efter de Hs. Majestæt forelagte Tegninger og Overslag, og Udgiften, anslaaet til 1600 Rd., udredes af den kongelige Casse. Rector og Conrector fik ogsaa Tilladelse til at udsøge sig hver en Aulsgaard af de Kongen tilhørende, beleilig liggende, Gaarde. Af det første Aars Overskud, saavidt samme kunde tilstrække, maatte det fornødne udredes for at anskaffe til Disciplenes Brug de Bøger, de for det første behøvede, saarsaavidt samme ikke maatte forefindes, saavel som til at erstatte det Manglende i Skolens Inventarium, hvorimod det, som endnu befandtes paa Skalholt, skulde, saavidt det var brugeligt, transporteres til Keisevig, men det Øvrige sælges paa Stedet. Ifølge heraf blev nu Skalholt Bispestol og Skole forflyttet til Keisevig. Om Detaillen af de påhørende Foranstaltninger savner Aldg. Efterret-

*) Dog blev siden ved Reser. af 12 Febr. 1791 befalet, at den til Bispestolens og Skolens Underholdning paa Keiseria bevilgede, paa Civilreglementet anførte, Summa af 2500 skulde lide en Afkortning af 6 pCt.

ninger. Men saavel Stephensens Bemærkning *),
 "at Muserne i dette nye Hiem dog ikke befandt sig
 vel,, som og hvad neden for vil blive anført an-
 gaaende den Rekevigste Skoles Tilstand, da samme
 i Aaret 1805 forflyttedes til Bessetad, lader for-
 mode, at disse Foranstaltninger dengang endnu
 hverken vare aldeles fuldbyrdede, ei heller i deres
 Følger noksom havde svaret til Bedkommendes
 Haab.

Forordn. af 3 Mai 1743 havde imidlertid
 vedblevet at være den gieldende i Henseende til det
 lærde Underviisningsvæsens Indretning i Island;
 men denne, i Hensigt til Tiden, priselige Anord-
 ning var ikke bleven overholdt, og Latinfor-
 lerne vare komne i en mere og mere slet Forfat-
 ning, hvortil følgende maatte ansees som Aarsag:

1. At gamle udelevede Lærere, som ikke selv havde
 Kræfter til at forestaae deres Embeder, fik Til-
 ladelse til at overlade deres Partes til unge,
 uerfarne Mennester, som vare blottede for de
 fornødne Kundskaber, uagtet Kds. 8. 6 befale-
 de: at den dueligste Præstemand i Stiftet i
 slige Tilfælde skulde beordres dertil, indtil en
 anden enten i Landet selv eller fra Kiøbenhavns
 Universitet kunde worde udseet.

2. At unge Mennester, som søgte om Almisseeplads,

*) Island i det attende Aarhundrede S. 148.

menet ofte bleve indtagne uden foregaaende
 Prøve af deres Værdighed og Beqvæmhed, uagtet
 §. 14 befalede, at fri Skole skulde alene gives
 dem, som havde fjendelig Nemme og Sindss-
 bæielighed, foreenet med en god og dydig Op-
 førsel, hvilket Superintendenterne og Docentes
 skulde undersøge ved en upartist Delectum In-
 geniorum, saa at ingen blev indtaget i Kiang
 af Vild eller Venskab, ikke heller udelukt fra
 denne Begiærning af Had eller Fiendskab; dog
 at Fattigdom alene ikke blev en Årsag til, at
 nogen nød fri Skole, naar de andre forberørte
 Requistita ei varé derhos.

3. At de Videnskaber og Bøger, som §. 37 fore-
 skrev, ikke bleve indførte og lærte, og at Sko-
 lernes Opsynsmænd endnu mindre havde den i
 §. 40 paalagte Omsorg for, at forsyne Sko-
 lerne med de Præcepta, hvilke Tid efter anden
 bleve befalede at bruges i Skolerne i Danmark
 og Norge; at Biskopperne i Almindelighed lige-
 saalidet i de sidste 30 til 40 Aar havde efterlevet
 Gds. §. 50, som paalagde dem, for des nøiere
 at lære Skolens sande Tilstand at kiende, selv
 at besøge Skolen hver 14de Dag, og examinere,
 hvad Fremgang der af Disciplene var bleven
 giort.

Ved alt dette blev da forarsaget, at Sko-
 lerne fra den videnskabelige Side vare i en beklagelig
 Universit. og Skole-Annaler 1813. R

Tilstand og Underviisningen indskrænket næsten allene til Latin, noget Græsk (det N. L. uden al Critik og Exegetik), Theologie efter Woldike og Guldberg, høifnødtorftig Historie og Geographie og en Smule Regning, hvorimod de ved Fdn. §§: 37—39 foreskrevne Lærefag og Dvølser, altsaa Philosophie, fædrelandsk Historie, Politik og Statsret, Ansættelse til ziirligen at skrive og tale det danske og islandsk Sprog, Mathematik, Musik o. s. v. ganske tilsidefattes. Ogsaa synes man snart at have følt, at den Underviisning, som gaves i de islandsk Latin-skoler, ei var tilstrækkelig til at forskaffe de bedre Hoveder den fornødne og ønskelige Uddannelse, hvorfor det ved Reser. af 4 Mai 1759 blev forordnet, at en ung Studerende, udsagt af de bedste og duktigste Hoveder, ei under 13 og ei over 16 Aar, skulde aarlig fra hvert Stift nedsendes for at studere ved en af følgende latinsk Skoler i Sieland: Kiøbenhavn, Roskilde, Helsingør og Slagelse, og der strax nyde et Beneficium af 30 Rd. aarlig.

*

*

*

Da man saae, hvor meget det lærde Skolevæsen paa Island, som Underviisningshæsenes overhoved der i Landet, trængte til Forbedring, bleve under 12 Decb. 1799 Amtmændene Thor

arensen og Vibe samt Geheime-Archivarius Justitsraad (nu Statsraad) Thorkelin og Laugmand (nu Statsraad og Justitiarius) Stephensens allernaadigst befalede at sammentræde i en Commission, for at afgive omstændelig Beretning om det islandske Skolevæsens Tilstand, og tillige at indkomme med Forslag angaaende de Hielpemidler, ved hvilke samme kunde bringes til saamegen Kuldkommenhed, som Landets Leilighed og locale Bestaaffenhed maatte tillade.

Denne Commissions Medlemmer vare eenige i at dele Gienstanden i de tvende Hoveddele: a) det lærde Skolevæsen, b) Almue-Underviisningen. Vi indskrænke os her til det, som angaaer det første. I Henseende til dette vare Commissionens Tanker deelte. Amtmand Thorarensen og Justitsr. Thorkelin foreslog toende lærde Skoler, een i Reikevig for Vestre- og Søndre-Amtet og een i Drefjord for Nord- og Østre-Amtet, hvortil den paa Holum værende Latinskole, saavelsom Holum Bispestol, maatte henflyttes; at samme Bispestols og Skoles Jordegods maatte sælges (saaledes som Exemplet allerede var givet med Skalholt), og derefter opføres de fornødne Bygninger til Skole og Bispe-sæde i Drefjord. Amtmand Vibe og Laugmand Stephensens Plan gif derimod ud paa, at begge Stifter i Jæland maatte foreenes under een Biskop; at Holum Bispestols og Latinskoles Jordegods

maatte bortfælges og begge Latinskoler i Jæland sammensmeltedes til en Realskole og Gymnasium i Keikevig, hvorhen allerede Latinskolen i Skalholt var forflyttet.

Efterat disse Forslage vare til Cancelliet afgivne, besluttede dette Collegium i Novb. 1800, forinden noget videre foretoges, at indhente Renteskammerets og den angaaende Universitetet og de lærde Skoler anordnede Commissions Betænkninger, hvorhos det dog yttrede den Formening, at Amtmand Vibes og Laugmand Stephensens Plan syntes at fortiene Fortrinet, deels fordi det andet Forslag kunde befrygtes at ville udkræve en saa betydelig Capital, at dertil ikke vidstes Udveie uden at enten Landets Beboere skulde betynges med nye Paalæg eller den kongelige Casse bebyrdes med Tilskud, hvorved dog ikke vilde vindes betydeligen mere, end at et ringe Antal af Disciple kunde nyde fri Underviisning i en Skole paa Øresfjord; deels fordi man endog vilde have Vanskelighed nok med at tilveiebringe de fornødne Hielpeskilder til at give een lærd Skole dens tilbørlige Guldstandighed, og det syntes mere tilraadeligt at oprette een lærd Skole, som med de foreenede Hielpeskilder kunde gives en temmelig Grad af Guldkommenhed, end at have tvende lærde Skoler, der ved de Indtægter, som kunde tilveiebringes, neppe vilde have sig over det Middelmaadige; deels endelig, fordi een

Iærd Skole syntes tilstrækkelig for hele Jöland, der, efter et Middeltal, ikke talte mere end omtrent 60 studerende Disciple aarlig.

Rentekammeret erklærede sig i sin Betænkning eenig med Cancelliet i den af samme yttrede Mening og foreslog derhos som det første Skridt i Sagen, at allerhøieste Resolution maatte bevirkes til Holum Bispestols og Latinskoles Nedlæggelse og til Jordegodsens Salg, med Hensyn til, at man ikke forinden dette Salg kunde giøre jfter Beregning over Hielpeskilderne til Skolevæsenets Forbedring. Derefter indgik Cancelliet strax med allerunderdanigst Forestilling om:

1. at Holum Bispestol maatte til Fordeel for Skolevæsenet, paa Jöland ophæves og Biskop Vidarlin' beskikkes til Biskop over hele Jöland med et Tillæg i Løn af 200 Rd. aarlig;
2. at Holum Latinskole maatte nedlægges og de derværende Disciple forflyttes til Reikevig Skole;
3. at Holum Bispestols, Latinskoles og de saakaldte Enkernes Lehnjorder maatte bortsalges paa den Maade, som af Rentekammeret i denne Anledning var foreslaet.

Disse Forslage bleve ved Kongelig Resolution af 25 Septb. 1801 allernaadigst bifaldte.

Sagen blev derpaa udsat, indtil de ommeldte Godser vare bortsolgte og man kunde komme til Kundskab om det islandske Skolevæsens Fonds og

Hielpesilder, for derefter at grundlægge den nye Plan.

Derefter indkom under 27 Mai 1803 til Cancelliet den af Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler begiærte Betænkning, hvori blandt andet yttredes Ønske om, at Amtmand Vibes og Laugmand Stephensens Plan, forsaavidt den tillige angik det lærde Skolevæsen, maatte underkastes en nærmere Revision. Ligesaa indkom en fra Stifts-ovrigheden over Jöland i samme Anledning indhentet Betænkning. Imidlertid modtoges fra Rentekammeret den Underretning, at den største Deel af Holum Bispestols og Skoles Godser samt Enkettes Lehnsgjorder ved dets Foranstaltning vare bleve solgte. Hvad der ved saadan Afhændelse indtil Udgangen af Aaret 1803 var udbragt, beløb omtrent:

Købsum for Qvilder 3666 Rd.

— — for Jorder 51952 —

55,618 Rd.

Da Sagen herved atter var bragt i Bevægelse, indlod Cancelliet sig paa ny i Brevvevling med Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler, samt med Professor Olavsen paa Kongeberg, som en sagkyndig og med Jölands locale Omstændigheder høie bekendt Videnskabsmand. Men da Holum Skole var nedlagt, da Underviisningen i

den eneste Skole, i Keisevig, efter en fra Bis-
 stoppen indkommen Beretning formedelst Skole-
 bygningens aldeles forfaldne Tilstand og den Kulde
 og Elendighed, Disciplene desaaarsag havde maattet
 udstaae *), ganske var ophørt ved Slutningen af
 Mart. Maaned 1804, saa ansaae Cancelliet det
 nødvendigt, at nogle hurtige Foranstaltninger maatte,
 uden at den nye Indretning blev tabt af Sigte,
 toies for at opretholde det lærde Skolevæsen paa
 Island, indtil ommeldte nye Indretning kunde
 bringes i Udførelse sammefteds. Efter at Cancelliet

*) "Keisevigs Skole er, hvad Skolebygningen an-
 gaaer, over al Beskrivelse slet. Man skal ikke
 kunne opholde der Livet i en Hest, langt mindre
 Mennesker., skrev en Mand i Aaret 1804. Man
 seer altsaa, at den nye Bygning, hvortil Tegning
 og Overlag allerede i Aaret 1785 af Hs. Maiest.
 var approberet (see ovenfor S. 191), ei maa være
 bleven opført. Uelt Skolelocale hørte ellers til
 det islandske lærde Skolevæsens Urvepnder. En
 gammel Skolemand har fortalt mig, at Skole-
 stuen i Holum var saa lav, at Disciplene ei kunde
 staae ret op derinde, men maatte sætte sig paa
 Knæene ved et Glags Skoleborde, samt at der
 ikke deri varovn eller anden Anstalt til Værel-
 sets Opvarmelse, saa Disciplene, der endog om
 Vinteren stode op kl. 4 om Morgenen, ingen
 anden Varme havde end den, der tilveiebragtes
 ved deres Gathvære i et indkæbet Rum.

havde over de Forslage, som det i saa Henseende agtede at forelægge til allerhøieste Bedømmelse, hørt Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler, blev Resultatet, at det under 31 August 1804 indstillede til Hs. Majestæts Bifald:

1. at Stiftamtmanden og Biskoppen i Jylland aller-
naadigst maatte bemyndiges til, da Skolebyg-
ningen i Keikevig var ubeboelig, at leie et be-
gvent Locale til at holde Skole i, samt at til-
lægge de trængende Disciple ved Keikevig Skole
saa meget mere i Stipendium eller Almisse, samt
Savnet af Bolig og Ophold i Skolebygningen
kunde beregnes til; samt at de i Tilfælde, at
intet andet Locale var at faae, maatte bemyn-
diges til at foranstalte Skolebygningens meest
fornødne Reparationer, saafremt disse, uden at
foranledige alt for betydelige Omkostninger,
kunde foretages;
2. at de constituerede Lærere ved Keikevig Skole
maatte tilstaaes en saadan Forbedring i deres
Kaar, at den første erholdt i alt 250 Rd., den
anden 200 Rd. og den tredie 150 Rd. i aarlig
Løn, saalange deres Tienestetid ved Skolen
maatte vare;
3. at de Bekostninger, som samtlige disse Foran-
staltninger vilde fordre, maatte udredes af Ho-
lum Bispestols og Skoles Jordegodsens Indkom-
ster og af Kenterne af de derfor indkomne Kiøbe-

summer, forsaavidt Keisevigs Skoles Indkomster dertil ikke skulde være tilstrækkelige.

Disse Indstillinger, saavel som en fjerde angaaende at hidtilværende Rector og Conrector ved Keisevig Skole Sigle Thorlacius og Poul Jacobsen maatte formedelsk Alderdom og Skrøbelighed i Naade entlediges, bleve af Hs. Majestæt Kongen under 14 Septb. 1804 allernaadigst bifaldte.

Med Communicationen af denne allerhøieste Resolution blev Stiftsøvrigheden i Jylland fra Cancelliet anmodet om, at meddele sine Tanker angaaende paa hvilket Sted en lærd Skole for Jylland beqvemmeligst kunde anlægges. Imidlertid yttrede saavel Professor Olavsen som Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler den bestemte Formening, at Keisevig var det meest upassende Sted for en lærd Skole i Jylland baade formedelsk dets Dyrhed og den der herskende Luxus og Smag for fremmede Fornødenheder, og at Skolen derfor nødvendig maatte forflyttes andensteds hen, hvor de for Jylændere uundværlige Levnetsmidler vare i tilstrækkelig Mængde og til mueligst billige Priser paa Stedet at faae; hvor saa meget Land, som Skoleoeconomien udkrævede, kunde erholdes i Nærheden; hvor ogsaa den i Jylland uundværlige Seetransport kunde finde Sted, dog at det maatte ligge i samme Unit, i hvilket Skolens Directeurer, Stiftamtmanden og Biskoppen, boede. Ved under

18 April 1805 at meddele Cancelliet saadan Bestænkning, forelagde Commissionen tillige samme Collegium nogle Grundlinier til en forbedret Skoleplan.

Imidlertid ankom den islandiske Skoledirections Indberetning og Forslage i Anledning af H. Majestæts Resolution af 14 Septbr. 1804. Directionen meldte, at Skolebygningen i Keisevig var i saa forfalden en Tilstand, at den ikke uden en Befæstning af 700 til 800 Rd. kunde sættes i nogenledes brugelig Stand, og endda ei bruges længere end to til tre Aar, og at i og i Nærheden af Keisevig fandtes intet Sted tilleie, hvor Skolen kunde henflyttes. Den foreslog paa Grund heraf, at, indtil det nye Skoleinstitut kunde organiseres, en Interimsskole maatte oprettes i Kongsgaarden Bessetad, som ligger paa Alptenæs, en Miils Vej sydlig fra Keisevig paa den anden Side af Skeriefjord, og Amtmanden Grev Trampe, til hvis Bolig sidsmeldte Gaard havde været bestemt *), tilbød at afstaae den til saadan Anvendelse uden nogen Leie eller Erstatning. Men ogsaa Bygningen paa Bessetad vilde behøve betydelig Reparation, førend

*) Den havde ogsaa forhen været anvendt til Amtmandsbolig. Den er i øvrigt mærkkelig derved, at den var en af den berømte Snorre Sturlesens Eiendomme.

den kunde ansees brugelig til forommeldte Niemeed. Videre vilde det være en uomgiængelig Nødvendighed, at der antoges en Episcopar, som for billig Betaling kunde forskaffe Disciplene fornøden Mad og Pleie i Skoletiden, eftersom ingen Gaarde ere i Nærheden af Bessstad, hvor de kunde accordere sig fornøden Opvarning; daværende Beboer af Gaarden Bessstad, forrige Handelsbetient A. Johnsen havde forlangt 50 Rd. for hver Discipel for 32 Uger eller den sædvanlige Skoletid af 8 Maaned, foruden en passende Godtgjørelse for Unage og Befostning, og med Betingelse af, at visse Inventarier maatte anskaffes for Skolecassens Regning, hvilken Fordring ei fandtes ubillig. For at udrede denne Betaling foresloges, at forhøie de saakaldte Almisseportioner for Disciplene, der hidtil havde udgiort 25 Rd., til 40, saaledes at det manglende (i 60 Rd.) da maatte tilskydes af Bedkommendes Forældre eller Bærger.

Efterat Cancelliet om disse og andre dermed sammenhængende Punkter havde brevvevlet med Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler, saae det sig istand til, i Foraaret 1805 at giøre allerunderdanigst Forestilling til Hs. Majestæt, angående den i Keiservig værende lærde Skoles Foranstaltelse for det første til Bessstad og midlertidige Indretning sammesteds. Resultatet heraf var en

kongelig Resolution af 17 Mai 1805, ved hvilken allernaadigst bifaldtes:

1. at, indtil det paatænkte nye Skoleinstitut paa Island kunde organiseres, en Interimsskole maatte oprettes paa Vestfæst;
2. at Bygningen sammesteds maatte gives den fornødne Reparation (hvortil efter Overslag vilde medgaae 2000 Stykker Muursteen, 8 Tdr. Kalk, 100 Stykker Tagsteen og en Kiste norsk Vind-veßglas samt 200 Rd. i Penge);
3. a) at Stipendiernes Antal (hvilket siden de tvende Latinskølers Forening i Aaret 1801 havde udgiort i alt 38, nemlig 30 hele og 16 halve) indtil videre maatte bestemmes til 24 hele Almissepladser;
- b) at en heel Almisseportion indtil videre maatte forbrødes til 40 Rd.;
- c) at Skolecassen maatte svare et Tillæg af 20 Rd. for enhver Discipel, som nød enten heel eller halv Almisseportion, mod Regres til vedkommende Forældre eller Børgere, hvilken dog i Tilfælde af beviislig Uformuenhed maatte bortfalde;
- d) at disse Stipendier ligesom forhen maatte enten hele eller halve bevilges af Skoledirectionen efter Omstændighederne og Subjecternes Dødelighed;
4. at Stiftsøvrigheden maatte bemyndiges til, efter

Overlæg med den Lector Theologiæ, som blev ansat, at antage til Episevært en dertil vel skikket Mand med Vilkaar af en Betaling af 60 Rd. for hver Discipel og en Douceur af 150 Rd. aarlig, og paalægges at drage Omsorg for Skoleindretningens Tarv samt at have nøie Indseende med, at Skoleoeconomien førtes paa ordentlig Maade;

5. at Lector Theologiæ ved Skolen maatte paalægges, til Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler hvert Aar at indgive Beretning om Skolens Tilstand og Fremgang, og deri tilige anmelde, hvorledes Deconomien i det forløbne Aar havde været ført;
6. at 300 Rd. maatte anvendes til Transport af Senge, Stole, Borde c. s. v. fra Reisevig til Bessetad og til disse Inventariesagers Reparation;
7. at (da Jølands Tarv herefter som hidtil vilde gjøre det uundbærligt, at de, som fra Skolen dimitteredes til geistlige Embeder, maatte under en duelig Lærers Veiledning have erhholdet den fornødne Forberedelse) Cand. Theol. Steingrim Johnsen maatte beskikkes til Lector Theologiæ ved den lærde Skole i Jøland med en aarlig Løn af 400 Rd.;
8. at de tvende andre Lærere maatte erholde for

høiede Gager, den første af 250, den anden af 200 Rd. aarlig;

9. at til Indkøb af fornødne Bæres og Læsebøger maatte strax anvendes 400 Rd.

De ved disse Forandringer foranledigede Omkostninger kunde omtrent anslaaes til 1960 Rd. til hvis Befridelse Holums og Keisewigs forenede Skoler tilbode tilstrækkelige Indtægtskilder. Thi efter den fra Rentekammeret meddeelte Underretning var nu af Holum Bispestols og Skoles Godser allerede bortsolgt for 60,186 Rd. 14 S., og endda var tilbage at sælge endeel Jorder i Nordresyssel; og foruden Renterne af denne Capital havde man endnu de 1500 Rd. aarlig, som ved kongelig Resolution af 28 April 1785 were bevilgede Keisewig Skole fra den kongelige Casse, samt Degnepenge aarlig 171 Rd.

Umiddelbar derpaa bleve de fornødne Foranstaltninger føiede til Jærksættelsen af hiin kongelige Resolution. Rentekammeret anviste 500 Rd. af den islandske Jordebogscasse (i hvilken Indtægterne af det solgte Jordegods vare indflydte), og besørgede Indkøbet og Afsendelsen af de, opgivne Bygningsmaterialier og Inventarie. Porter. I Julii Maaned s. A. (1805) toges Gaarden Bessers i Besiddelse for Skolen, Bygningerne efterfaaes af Stiftesvrigheden i Forbindelse med den nye Lector, og det bestemtes, hvorledes de beqvem

mest kunde indrettes og, saavidt Omstændighederne tillode, repareres til Brug og Beboelse for Discipulene, Lærerne og en Spisevært. Efterat man havde udseet de nødvendige Bærelser til Spisevært og Familie, tvende Læsestuer og Sengeloft til Disciplene og et Kammer til hver af de tvende Lærere, var der ingen Husholdningstiloversk for Lectoren, hvilken Mangel dog blev afhjulpen derved, at Assessor Einarsen afstod til ham mod 16 Rd. aarlig Leie den Bolig, han havde tilaccorderet sig af den bortreiste Observator Lievog paa Lambhuus tæt ved Bessetad.

Den 8 October s. A. (1805) blev Skolen i Stiftamtmandens, Biskoppens og flere Øvrigheds- personers Overværelse aabnet ved en latinist Tale af Lector Steingrim Johnsen. Disciplenes Antal var 27. Til Spisevært havde Stiftsøvrigheden antaget en Mand, som dertil ansaaes skikket og var villig, og som for de 24 Stipendiaters Bespiisning i 32 Uger tilstodes de bevilgede 60 Rd. for hver, i alt 1440 Rd. For at lette ham Indkjøbet, bleve Disciplenes Forældre eller Bærger anmodede om, for billig Betaling at anskaffe et vist Quantum Smør eller Fisk.

Imidlertid var under 19 Jul. s. A. (1805) Directionen for Universitetet og de lærde Skoler bleven oprettet, og det islandske lærde Skolevæsen saaledes med det øvrige kommet under dens Over-

bestyrelse. Betænkt paa, saasnart mueligt at bringe til Udførelse den indledede nye Organisation af det lærde Skolevæsen paa Island, og at give denne den mueligste Fuldkommenhed, besluttede den, forinden noget videre foretoges, at anmode Professor Dlausen i Kongsberg om at meddele den sin Betænkning over den allerede af Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler i Grundlinier udfæstede Plan for Skolens indvortes Indretning. De væsentligste Punkter i denne Plan vare, forsaavidt Underviisningen angik, følgende:

1. de egentlige Skoleklasser skulde være tre; men foruden disse endnu indrettes en Selecta, bestemt til at meddele de geistlige og verdslige Embedsmænd, af hvilke en academisk Examen ikke fordrer, eller de saakaldte Islandske Dimisser, en uundværlig Forberedelse til deres tilkommende Embedsførelse;
2. de for alle tre Skoleklasser fælles Underviisningsgjenstande skulde være det latinske, danske og islandske Sprog, Religion, Historie, Geographie, Arithmetik; i anden og tredie Classe det græske Sprog og Elementargeometrie, i tredie allene det hebraiske Sprogs Begyndelsesgrunde for dem, der ved Universitetet agtede at fortsætte det theologiske Studium; hver Lærer skulde undervise i samtlige ham tillagte Fag giennem alle Classer;

3. i Selecta skulde holdes practiske Øvelser i det danske og islandske Sprog; gives udførlig Underviisning i den danske, norske og islandske Historie og Statistik og foredrages en Encyclopædie af de almeennyttigste Kundskaber; desforuden for dem, som bestemte sig til Præstestanden, foredrages populær Dogmatik og Moral, det N. T. Exegese, og det Væsentligste af Religionshistorien, i Forbindelse med practisk Underviisning til at prædike og catechisere; de øvrige Disciple skulde gives Underviisning i Naturretten, Landets Love og Rettergang, og, saavidt mueligt, Underviisning til Forretningspraxis;
4. Lære- og Læsebøger skulde foreskrives; men indtil de fornødne kunde udkomme i en god islandsk Oversættelse, skulde man hielpe sig med de danske Haandbøger. De daglige Læretimer skulde være 7;
5. i de sidste Dage i Jun. Maaned skulde holdes offentlig Skole-Examen, til Slutning ogsaa for dem, der vilde afgaae til Universitetet;
6. den aarlige Skoletid skulde være fra 24 Septb. til 1 Jul. I Jul., Aug. og indtil 24 Septb. skulde Disciplene have Tilladelse at være fraværende; men ellers ingen Ferie, Eon, og Helligdagene undtagne, finde Sted;
7. Lærerne skulde være fire, blandt hvilke for Selecta en Lector i Theologie og en i Lovfyndighed; en af disse Lærere skulde føre Rectoratet;

8. til at optages som Stipendiat skulde udfræves
 Vidnesbyrd om afgjorte Anlæg til videnskabelige
 Studier; fra det 14de Aar skulde ingen Discipel
 antages;

9. efter i det mindste to Aar tilbragte i Skolen
 skulde de haabefuldere Disciple kunne sendes til
 Cathedralsskolen i Christiania, Kiøbenhavn eller
 Odense for at fuldende deres Skolestudier, og der
 have Udgang til Stipendier.

De øvrige Punkter angik Deconomien ved
 Skolen, tildeels saaledes foreslaaede, som allerede
 af Cancelliet var indstillet og under 17 Mai 1805
 af Hs. Majestæt approberet.

Endnu i samme Aar indsendte Prof. Olavsen
 til Directionen den begierte Betænkning, hvoraf
 Udg. alene udhæver Følgende:

”I Forudsætning af blot een lærd Skole i
 Jylland, ansaaes Gaarden Vedøe paa Sonder-
 landet, 1 Miil fra Reikevig, for at foreene de
 fleste Fordele, som kunde ønskes ved det Sted,
 hvor Skolens Sæde skulde være, i Særdeleshed
 med Hensyn til Deconomien formedelsk gode Græs-
 gange, rigeligt Fiskerie, betydelig Mængde af Vg
 og Fugle, beleilig Torvestkær &c.

Foruden de i Planen ommeldte Læregienstande
 ønskede Professorens ogsaa i Selecta Anviisning til
 de første Grunde i Medicinen, især forsaavidt an-
 gik de almindeligste Sygdommes Cur.

Med Erkiendelse af det Nyttige i, at der i Selecta foredroges Lovfyndighed, ansaaes det dog for vigtigt, at der til Ansættelse i Dommer-Embederne baade ved Over- og Underretterne, i alt omtrent 24, udfordredes som hidtil academisk Examen. Derimod formeentes denne mindre vigtig for dem, som bestemte sig til at blive Geistlige, og det kunde alene blive Spørgsmaalet, hvorvidt fremdeles, som hidtil, de 4 bedste Præstefalde i Landet, Breidabolsskad, Greniaderstad, Stadersstad og Odda, skulde alene være forbeholdte Attestati Theologiæ fra Universitetet.

Da Disciple fra Dens fierneste Egne, som for at reise hjem vilde have en Wei af 150 til 200 Mile at giøre frem og tilbage i et Land, hvor der hverken habes Giestgivere eller Skyds, hvor Weiene gaae over øde Fielde, Elve og Moradser, og hvor alt med September Maanedes Begyndelse indfinder sig Sne og Uveir, ei vilde kunne benytte sig af den Tilladelse at være borte i Sommerferien, saa maatte der drages Omsoarg for disse unge Menneskers Underholdning i Ferien, samt habes Tilsyn med dem, hvilket burde skee af Lærerne. Det syntes derfor passende, at de imidlertid bleve brugte til Haandarbeide saavel ved Høesletten som Fiskerierne og hvad andet den islandiske Huusholdning kræver, naar der kun havde sigt paa, at de ikke vare iblandt saadanne Mennesker, ved hvis

Samkvem deres Sæder kunde fordærves; de kunde derved hårde deres Legeme, lære Haandgierning og erhverve noget til Underholdning.

Det syntes rigtigst, at Lærerpersonalet altid bestod af indfødte Islændere, som vante til Landets Clima og Levemaade.

Ved den foreslaaede Udgang til nogle Skoler i Norge og Danmark for haabefulde Disciple i den islandiske lærde Skole og dermed forbundne Begunstigelse syntes den Betænkelighed at opstaae, at naar Islændere i en saa ung Alder kom bort fra deres Fødeland, forinden Kiærligheden til samme endnu var ret rodfæstet hos dem, vilde de fleeste af dem foretrække at blive i et mildere Clima, i Forbindelser, som vare blevne dem behageligere, og i de fordeelagtigere Stillinger, hvortil de sit Udgang eller Udsigt, og deres Fødeland saaledes tabe den af dem forventede umiddelbare Tieneste og Nytte; hvilken Betænkelighed Erfaring noksom bestrkede. En flækkeligere Understøtning ved Universitetet fandtes mere ønskelig, især da de fleeste ere saa uformuende, at de af Mangel paa Udveie, endog til Reiseomkostningernes Bestridelse, maae opgive deres Attraa efter at besøge Høiskolen, hvoraf Følgen har været, at Landet har savnet de nødvendige Embedsmænd s. Ex. i det medicinske Fag. Landets Fornødenhed i Henseende til Subjecter for Embedsclassen vilde kunne bedømmes ved

at agte paa, at de Embedsposter i Island, hvortil videnskabelig Dannelse udfordres, ere een Stiftsamtmands, tvende Amtmænds, trende Assessorers og en Notarii i Landsoverretten, een Landfogeds, 19 Underdommernes (Sysselmænds), een Landphysici, 4 Chirurgers, een Biskops, 5 Skolelæreres, altsaa 38 Embeder, og desuden omtrent 190 Præstefalder.

Stipendiepladsernes Antal ønskedes forhoiet til 40, nemlig 20 hele og 20 halve, eller 25 hele og 10 halve; thi Disciplenes Antal syntes ikke at kunne for Landets Behov være mindre end 60, naar der ved Embedernes Besættelse skulde blive noget Valg tilbage at gjøre mellem mere og mindre dærlige; men det maatte befrygtes, at der neppe gaves 10 af det hele Land, som af egne Midler kunde betale deres fulde Underholdning og Pleie i Skolen samt Bøger og andre Underviisningsforødenheder.

Skolens Deconomus formeente Professoren at maatte være en kongelig Embedsmand med en bestemt og til hans Udkomme tilstrækkelig Gage, da det ellers maatte befrygtes, at han vilde leve paa Bekostning af Disciplenes Stipendier, eller og, at ingen vilde paatage sig at være Deconomus. Til Skolens Deconomie turde behøves i det mindste 20 Koer og 80 — 100 Malkefaar, især fordi den islandste Levemaade kræver saa megen Mælk og Smør. Den sædvanligste Føde er nemlig tør banket

Rist med usmeltet Smør til, oplagt Mælk, som gienmes fra Sommer til Vinter i saa store Qvantiteter, som hver Huusholdning tillader, og spises da med sød Mælk til som en Hovedret, Rugmeels Brød dyppet i Mælk (hvilket dog næsten ansees som Søndagskost), fersk Fisk (ved Søefanten) dyppet i Smør. Kødmat spises vel i mindre Qvantitet, og færre Gange om Ugen, men ogsaa denne Artikel maatte giøre en betydelig Besætning fornøden. Paa de Haveurter, som det islandste Clima taaler, maatte lægges Vind, og Disciplene vænnes til at dyrke og spise dem, for siden at udbrede deres Cultur og Brug i Landet.

I Henseende til Skolebygning formeentes den norske saakaldte lavtede Bygningemaade at burde tillægges Fortrin baade for Grundmuur og Bindingsværk, fordi den baade er mindre kostbar, og hastigere at faae færdig, og giver varme Huse uden Fugtighed og er mindst udsat for Skade af Jordrystelser; at det derhos ikke skulde være een eeneste Bygning, men sammensat af flere, og alle kun af een Etage, da de hoiere Bygninger vilde lide langt mere af de stærke Storme, ligesom i paakommende Jldsbaade Karen vilde være mindre, naar Bygningerne vare flere og lave. Bedst kunde de forfærdiges i Norge efter meddeelte Tegninger og siden føres over til Island.

De fornødne Penge til Bygningers Opførelse

samt til et Bibliotheks Anskaffelse meente Professorens ikke at burde tages af Skolens Fond, fra hvilken en saadan Summa ikke vilde kunne undværes, da ellers det aarlige Rentebeløb alt for meget vilde formindskes. Han henviste derimod til den Capital, som maatte være udkommet ved Salget af Skalholt Bispeskolis Godser, og som, da det var meget betydeligere end det til over 60,000 Rd. udbragte Holum Bispegods, maatte have indbragt en større Capital end den, hvoraf de Keisevig Skole og Bispeskolen bevilgede 2500 Rd. kunde være Rente. Tilslidst, under almindelige Betragtninger angaaende Oprykkelsen af ældgamle gude- lige Stiftelser og Nistring af den Overbeviisning, at hvad af Forfædrene har været henlagt og skænket til saadanne, bør, uden at komme i Forbindelse med Statens Casse, aldeles forbeholdes sin oprindelige eller en dermed analog Anvendelse, henstillede Professorens det Ønske, at i Holum eller i det ved Reformationen sæculariserede Kloster Munkeveraae maatte oprettes i det mindste en underordnet Læreanstalt til nogen Erstatning for det Tab, Holum Stift og Nordlandet havde lidt ved Holum Latinskoles Nedlæggelse...

Imidlertid oppebiedes og indkom i følgende Sommer (1806) Indberetning om, hvorledes det fra Keisevig forflyttede Skoleinstitut paa Bessetad allerede var sat i Gang. Disciplenes Antal havde

i Skoleaaret 1805—1806 været 27, hvoraf den ældste var 28, den yngste 17 Aar gammel. At de vare saa gamle, dertil maatte Aarsagen søges i flere Omstændigheder, deels nemlig, at mange ei havde haft de fornødne Forkundskaber, for deattes i Skolen, deels at de meget sildig vare komne i Skolen, opdragne efter Landets Skik og Tare til Bondearbejde, saa at blandt de 27 Disciple ikke var een, som jo kunde forrette Bondegierning lige saa godt som nogen til Bondestanden bestemt Yngling, hvortil endnu kom, at Forældre og Bærger i de sidste 20 Aar havde været utilboelige til at skikke deres Børn til Skolen i Reisevej, førend de vare noget til Alders, da de af Mangel paa Spisevert ved Skolen maatte paa et fremmed Sted, hist og her deromkring, besørge deres egen Deconomie og desuden vare underkastede adskillige for den uhardede Ungdoms Sundhed betænkelige Anstrængelser og Uleiligheder. Bedligeholdt blev endnu den Skik, at Disciplene havde Lov af Skolen om Mandagen, efter den gamle Sædvane, stadfæstet ved Forordningen af 3 Mai 1743 §. 58, som tilføier den Grund: "for at tage sig en sammelig Motion og desto bedre at lave sig til de i Ugen forestaaende exercitia;,, ligeledes, i Medhold af samme Fdngs. §. 44 og 47, den Sædvane, at Disciplene hver Morgen, strax efter at være paaflædte, og hver Aften, før de gik til Sengs, samlede i Skolen

i en af Lærernes Nærværelse aflang en passende Psalme og skiftedes til at læse høit en Morgens eller Aftenbøn, sluttet med Fadervor; samt at i Spisestuen Disciplene afvejlende, i Overværelse af en af Lærerne, læste høit til og fra Bords. Endvidere, for at vedligeholde god Orden og Sædelighed, vare der i Skolen, i Spisestuen, paa Cengeløstet, i Kirken eller uden for Huset valgte nogle af de ældste og skikkeligste blandt selve Disciplene, som, naar og hvor Lærerne ei vare tilstede, skulde have Opsyn med de andre, samt, til Underretning for den øverste Lærer, antegne, hvad uanstændigt eller straffskyldigt maatte foresfalde.

Den offentlige Skole-Examen var bleven afholdt i Mai Maaned, og een Discipel, Biødvar Thorvaldsen, var bleven dimitteret og havde derefter holdt Dimissionsprædiken. Da efter Examen's Slutning kun faa Dage vare tilbage indtil Skolens sædvanlige Ophævelse i Sommermaanederne, var den nu bleven opsagt ved en latinsk Tale af den øverste Lærer *).

*) Før, da Skolen holdtes paa Skalholt, og siden i Reikevig, blev den ligeledes opsagt om Foraaret, til forskjellige Tider, ordentligviis i Mai, i en Forsamling af Biskoppen, Skolens Lærere, Domkirkepræsten og andre Præster, som kunde være tilstede. Høitideligheden begyndtes med at ringe en liden Klokke oven og udenfor Skoledøren, og

Skolebibliotheket havde ei endnu kunnet bringes i tilbørlig Orden. Det var kommet i endeel Con-

strax iſtemmedes af Skolens Præcentor eller en anden nærværende god Sanger Veni sancte Spiritus &c., hvilket blev affunget af alle. Derefter mæſſede Præcentor: Emitte Spiritum tuum, Domine et creabuntur, og Choret ſvarede: et renovabis faciem terræ; derpaa mæſſede Præcentor igien: Oremus, Deus, qui corda fidelium &c., hvortil Choret ſvarede Amen. Nu fremtraadte til det paa Skolegulvet i Skolholt opſtillede Bord, men i Reſeving op paa et ordentligt Catheder, Saleren, ofteſt en af Lærerne, undertiden og ved vigtigere Tilfælde, ſ. Ex. en Rectors eller Conrectors Indſættelſe, tillige forſt Biſkoppen. Enhver ſaadan Tale holdtes paa Latin. Derefter blev af alle iſtemmet Te Deum, og tilſidſt oplæſtes af Supremus i Skolen en kort Bøn paa Latin og oratio Dominica. Derimod holdt man op med diſſe latiniſke Præludier og Epiloger i den paa Veſteſtad oprettede Skole, og led utedet for og efter den holdte Tale afſynge tvende dertil valgte No. af den iſlandſke nye Pſalmebog; kunſ til Slutning oplæſtes ligesom for af Skolens overſte Diſcipel forbeholdte Bønner paa Latin. (Skiondt hiin Indretning kunde taale nogen Modification efter Tidernes forandrede Smag, har dog den ſidſte Forandring neppe bidraget til at forøge den offentlige Handlingſ Høitidelighed, i hvilken Henſeende — i Henſeende til alt, hvad der angaaer udvortes

fusion saavel ved Bøgernes Transport fra Keisevig som ved endeel andres Afhentelse fra Holum, og da ingen beqvem Plads fandtes til dem paa Bessersstad, maatte de hensættes paa Kirke loftet, hvor Skulden siden ei havde tilladt at eftersee dem. Da Kirke loftet ei var frit for Sneefog og Fugtighed og det ogsaa der manglede Lysning, vilde dette i alt Fald ei være noget passende Bibliothek locale, hvorfor ei heller de ved Lector Johnsen seeneft hidbragte Bøger vare der hensatte. Imidlertid vilde i selve Skolebygningen kunne anbringes en Afdeling paa Loftet, hvor Bibliotheket kunde faae en beqvem Plads, og hvorhen man agtede at flytte det, saas snart Indretningen var færdig. I øvrigt havde til Bibliotheket aarligen, fra 1 Mai 1802, været reglementerede 30 Rd. 84 Sk., hvoraf for Tiden havde tilgode 64 Rd. 7 Sk.

Til Stipendiater vare, i Henhold til den kongel. Resolution af 17 Mai 1805, 24 Disciple strax bleve antagne; men paa Grund af Uformuenhed kunde kun for 4 af dem det Tillæg af 20 Rd., hvorfor skulde have Regres til vedkommende Forældre og Bærger, ventes tilbagebetalt.

Høitidelighed — de moderne Indretninger overhoved have været lidet heldige i Sammenligning med Forsædrenes Vedtægter og Foranstaltninger).

Foruden de 24 Stipendiater eller Admissedisciple vare endnu 3 Disciple i Skolen, som betalte for Kost og Underviisning. Ved Fdn. af 3 Mai 1743 §. 17 var Honorarium til Lærerne eller Didactrum fastsat til 4 Kroner, men pleiede nu at betales af Privatister med 10 Rd. Enhver af Stipendiaterne skulde desuden ifølge nysnævnte Fdn. §. 15, 40 og 41 for Skolecassens Regning forsynes med Papir, Bøger og Klæder, hvilke sidste endog specificeres i Reglementet af 10 Jun. 1746, nemlig: 1 Ersie, 1 Par Underbuxer, 2 Par Strømper, 1 Skjorte og Læder til Skoe, saalænge de ere i Skolen. Denne Bestemmelse gientages i Separationen af 29 Mai 1767, hvor ogsaa Lys og Skoe udtrykkelig nævnes, og i det sidste kongel. Reglement for Reitevig Skole af 29 April 1785 saaledes, at for hver Stipendiat bestemtes:

a) til Bøger og Papir		1 Rd. 36 s.
b) til Lys		64 "
c) til Skoe		32 "
d) til Klæder, eller om de dermed forsynes hjemme fra, til Bøgers Anskaaffelse		2 — 32 "

Med Lys og Skoe vedblev Episeverten at forsyne Disciplene, men ansaae sig med Rette ei forpligtet til at drage videre Omsorg for deres Klæder, end hvad Vask og Vedligeholdelse angik.

Ved Disciplenes Bespiisning havde den an-

tagne Episevert i dette første Skoleaar havt en Underbalance af 108 Rd. 45 $\frac{1}{2}$ ß , hvorvel Disciplenes Forældre og Bærger vare blevne anmodede om, for billig Betaling at anskaffe og transportere til Skolen enten 5 Lpd. Smør eller 1 Skpd. Fisk for hver, hvortil de fleeste havde ladet sig finde villige. Mangel af et Episereglement (de under 10 Jun. 1746 og 29 April 1785 indførte passede ei til nuværende Skoleindretning) søltes især ved de undertiden imellem Episeverten og Disciplene opkomne Misforstaaelser. Det i Febr. og Mart. feilslagne Fiskerie i Forening med Mangel paa fornøden Provision af Kød havde sat Episemesteren ud af Stand til at forskaffe Disciplene den sædvanlige Afvevling af Mad.

Hvad angaaer Disciplenes medicinske Pleie, da skulde Landphysicus, hvis Embede var oprettet 1760 og som kort efter tillagdes en Discipels Almisse fra hver af de to Skoler til Underholdning for de fire unge unge Mænd, som skulde dannes til Chirurger *), ifølge sin Instruction af 19 Mai 1760 §. 9 ff., frit forsyne Disciplene med Medicamenter og Cur. Med Hensyn dertil, og især i Betragtning af Reikevig Skoles lange Afstand fra Landphysici Opholdssted og fra Apoteket, havde Lectoren foranlediget, at Skolen var af Landphy-

*) Stephensen a. St. S. 144 og 339.

ficus bleven sendt et Quantum af de i de sædvanligste Sygdomme brugeligste Medicamenter.

I samme Aar (1806) blev af Directionen bestemt, at Skolen herefter skulde have 3 Classer og foruden disse en Selecta for de saakaldte Dismisses, d. e. for dem, som i Skolen forberedes til geistlige Embeder og dertil kunne befordres, uden at have taget academiske Examina. Lillige meddelees Forskrifter i Henseende til Underviisningsgjenstandene og disses Fordeling og Behandling, skriftlige og Declamationsøvelser i det islandiske, danske og latinske Sprog, Dagbøger, Censurprotocoller ic., og Mandagen tilføiedes de ordentlige Skoledage. Det foreskrevs, at Skoleexamen skulde holdes i de sidste 8—10 Dage af Jun. Maaned og den aarlige Skoletid vare fra 24 Sept. til 1 Jul. I Maanederne Julii, August og indtil 24 Sept. kunde Disciplene være fraværende. Skolebibliotheket skulde bringes i Orden og opstilles paa et passende Sted. I Henseende til Stipendiebæsenet begiærte Directionen Stiftsøvrighedens og Lectorens Betænkning angaaende visse didhørende Forslagspunkter, hvoriblandt, om Stipendiaternes Antal ikke kunde ansættes til 30, som gaves Bolig i Skolebygningen, for hvilke der holdtes Deconomie og som stode under nærmere Opsyn af Lærerne. Fremdeles bestemtes, at ugifte Lærere skulde have fri Bolig og Kost, spise med Disciplene, sove paa

deres Bærelse og paafee Orden, Reenlighed og Sædelighed; de gifte Lærere derimod selv sørge for deres huuslige og øvrige Fornødenhed r. I øvrigt forlangtes ogsaa Stiftsøvrighedens og Lectors Betænkning angaaende, hvorledes Disciplenes Kost, Klæder og øvrige Fornødenheder bedst kunde reglementeres, paa hvilke Vilkaar Deconomus helst skulde antages, hvilke Foranstaltninger kunde være at træffe for at raade Bod paa Mangel af Victualier &c. Af det Kongel. Rentekammer bleve opsendte videre fornødne Materialier til Skolebygningens Istandsættelse.

I Aaret 1807 bleve 7 Disciple dimitterede fra Bessetad Skole. Ved det nye Skoleaars Begyndelse (1 October) indtraadde 6 Disciple, hvoraf 5 Præstesønner og 1 af Bondestanden. Af disse døde fort efter den eene, navnlig Bergsvend Johansen, som den 15 Decb. 1807 fik Tilladelse at gaae fra Skolen i et ham vigtigt Errende over til Skildingnæs, men vansmægtede paa Tilbageveien i et paakommende slet Veir og fandtes død sønden for Selfard. Han var indkommen i Skolen den 1 Octb. s. A.

Adskillige Forslage indstilledes til Directionen, Disciplene og Underviisningen angaaende, hvoriblandt:

- a) at de Stipendiater, som ikke strax efter at være dimitterede fra Skolen (uden at have giennem-

gaaet Selecta) begave sig til Universitetet, maatte forpligtes til, forinden dem kunde meddeles Skole-Testimonium, at gjøre Rede for de Kundskaber og Kærdigheder, der fordres af de Elever, som udgaae fra Selecta eller som ansees lovlig dimitterede fra Skolen, da det ellers var at befrygte, at mange af de saaledes dimitterede, som ei fandt Leilighed til at gaae til Universitetet for at fortsætte deres Studeringer, vilde bestemme sig til Bondestanden eller anden privat Stilling, hvorved Mangel maatte foraarsages paa Candidater til verdslige og geistlige Embeders Besættelse, og de af det Offentlige paa disse unge Menneskers Forberedelse til Statens Tieneste gjorde Beføstninger saaledes være spildte;

- b) at Disciplene maatte gives nogen Underviisning i den practiske Geometrie og til den Ende, nogle Instrumenter anskaffes, samt Underviisning i Naturhistorie og Havedyrkning; fremdeles at det maatte tillades Dimittenderne, under Sognepræstens og Lectorens Opsyn offentligen i Kirken at øve sig i at prædike og catechisere;
- c) at istedet for den bortfaldne Mandagsferie Disciplene maatte have Frihed Onsdag og Lørdag Eftermiddag fra Kl. 3 af;
- d) at Skoletiden maatte gaae fra 1 October til 20 Jun. istedet for som hidtil fra 24 Sept. til 1 Jul.

Ligeledes i Henseende til Deconomien og Bespiisningen:

- a) at Skolens Deconomie maatte for det første til en Prøve paa to Aar sættes under Administration for Stiftelsens Regning af en Deconomus, der maatte tilstaaes en vis Løn, f. Ex. af 300 Rd., foruden fri Brug af Gaarden Bessetad med tilliggende Herligheder;
- b) at efter disse to Aars Forløb Stiftsøvrigheden i Forening med Rectoren maatte i Begyndelsen af hvert Aars Jun. Maaned udkaste et Spise-reglement for det næstkommende Skoleaar med Hensyn til daværende Priser paa Nødvendighedsbare og efter følgende almindelige Grundsatninger:
 1. at Udgifterne til enhver Kostgængers Bespiisning maatte saavidt mueligt beregnes til 80 à 90 Rd.;
 2. at foruden to Stykker Smørrebrød til Frokost og om Eendagen en Portion Theevand, maatte fastsættes tvende Maaltider daglig, nemlig om Middagen Kl. 12 to Retter Mad, hvoraf i det mindste den eene varm, og om Aftenen Kl. 8 een til to Retter vekselsvis;
 3. at istedet for Rugmeel, hvis Brug maatte faa meget mueligt indskrænkes, maatte bruges Mellemad og Havebexter, hvis flittige Dyrt.

ning, i Særdeleshed og Forsøg med Kartoffer, maatte anbefales Deconomus;

4. at Episereglementet maatte i paakommende Tilfælde underkastes Forandring; at i ørigt Episevæerten ved hver September Maanedes Ende maatte have forsynet sig med de fornødne Quantiteter til Jun. Maanedes Udgang næste Aar, men i manglende Fald strax underrette Stiftsovrigheden om det Manglende, for at denne kunde føie Anstalt til dettes Anskaffelse;

- c) at Lys og Brænde maatte anskaffes paa Stiftstelsens Regning efter Fornødenhed.

Stipendiaternes (24) Underholdning havde i Skoleaaret 1806 — 1807 kostet i alt 1928 Rd. 46 ß ., eller 488 Rd. 46 ß . over den bestemte Sum (1440 Rd.) og 320 Rd. mere end i forrige Skoleaar, foruden at Deconomus efter Opgivende kom 71 Rd. tilfort med de ham til Forvebrændsel tilstaaede 47 Rd. Det Tab, han saaledes deels i Skoleaaret 1805 — 1806, deels i 1806 — 1807 havde lidt, blev ham godtgjort.

Imidlertid blev i Efteraaret 1807 af Stiftsovrigheden udfærdiget et Interims, Episereglement for Skoleaaret 1807 — 1808, saaledes:

"Til hvert Maaltid gives Disciplene to Retter Mad daglig, hvoraf den eene Ret skal bestaae i suffisant Fode af Torsfisk eller Klipfisk, samt røget

eller saltet Kød, omtrent $\frac{1}{2}$ Pd. pro persona, men af Blodfisk 2 Pd. med 6 Lod Smør til hver Maaltid; den anden Ret i god varm Mad af Brød, Kaal og andre Supper. Til Brød gives $\frac{1}{4}$ Pot nymalket Mælk eller i dets Sted, naar samme umueligen kan havees, 2 Lod Smør pro persona.

Den daglige Kost reglementeres, som følger:

Om-Søndagen, Formiddag til Frokost 8 til 9 Lod Brød, naar prækes paa Bessetad; Eftermiddag Kaal eller Erter med Kød af $\frac{1}{2}$ Pds. Vægt; om Aftenen Fisk og Brød.

Mandagen, Formiddag Torsfisk og Brød; Eftermiddag fersk Fisk eller Klipfisk og Brød.

Tirsdagen, Formiddag Torsfisk og Brød; Eftermiddag varm Kødmad til Juul, siden Brød, 15 Lod, og Brød.

Onsdagen, Formiddag Klipfisk og Brød; Eftermiddag Torsfisk eller Kød og Brød eller Suppe.

Torsdagen, Formiddag Kød med Kaal eller Erter; Eftermiddag Brød, 15 Lod, og Brød.

Fre dagen, Formiddag Torsfisk og Brød; Eftermiddag fersk Fisk eller Klipfisk og Brød.

Løverdagen, Formiddag Fisk og Syre, Ol. eller Brodsuppe; Eftermiddag Brød, 15 Lod, og Brød.

Det kan staae Deconomus frit for, i Fiske-tiden at beværte Disciplene eengang ugentlig med

Fiskesuppe eller Plukkesk med tørt Brød til istedet for det reglementerede smørte Brød og Grød..

Hvad Disciplenes Klædning angik, da tiltraadte Stiftsskrigheden Lectorsens Forslag, at istedet for de ved sidste Reglement af 29 April, 1785 til Klæder bevilgede 2 Rd. 48 S. for hver Stipendiat, og da Dragts og Sæders Forandring i Island gjorde, at man ei længere kunde eller burde tilholde Disciplene, efter den gamle Skik at gaae med den sorte Badmelstrøie og korte dito Badmelsbeenklæder, maatte af Deconomus for hver Stipendiat paa Skolens Regning aarligen anskaffes en kort blaa Trøie af Klæde til 2 Rd. Allen med blanke Knapper, tvende hvidagtige korte Væster, et Par blaa Pantalons af islandsk Strik til 2 Rd. Allen, og hver tredie Maaned et Par islandske Skoe. Lignende Dragt skulde Jffe Stipendiaterne anskaffe sig, og isørigt samtlige Disciple af deres Forældre eller Børgere forsynes med de fornødne Klæde- og Linnedstykker, i det ringeste med 4 Skjorter, 2 Par Underbuxer og 6 Par Strømper.

Med Hensyn til Disciplenes Sundhedstilstand og medicinske Pleie foresloges nogen aarlig Godtgørelse for Landphysicus, som havde ansøgt saadan, med Hensyn til at Disciplenes Stillesiddende ofte paadrog dem forbutist Udslet og dermed be-

flægtede Sygdomme, hvorover han ofte nødsagedes til at gisre Reiser til Stedet.

Formedelt de stigende Priser paa alle For-
nødenheder, og for at tilveiebringe en nødvendig
Forbedring i Stipendiaternes Kost og Pleie, fore-
sloges en Forhøielse af Stipendiernes Beløb, s. Ex.
at hver Stipendieportion maatte forhøies til 70
Rd. Ligeledes ønskedes en Forøgelse af Stipen-
diepladsernes Antal, med den Bemærkning, at det
var nødvendigt at see hen til, at Embedernes For-
nødenhed der — i Tallet c. 200 geistlige (foruden
32 personelle Capellanier) og 36 verdslige — kræ-
vede en aarlig Suppleren af 6—8 Subjecter, samt
at der var Grund til at befrygte, at foruden Sti-
pendiaterne ikkun faa vilde opofre sig til viden-
skabelige Studia. Tillige foresloges, at Stipen-
diatens første Skoleaar maatte ansees som Probe-
aar, saaledes at, hvis han ei svarede til Forvent-
ningen, Stipendiet da fratoges ham for at gives
til en anden.

Lectoren vedblev at boe paa Lambhuus.

I dette Aar blev under 18 Jun. Stud. John
Johnsen constitueret til Adjunct i den paa anden
Maade befordrede Guttorm Poulsens Sted. I
samme Aar leed den ordentlige Communication
med Island en uventet Standsnings ved det engelske
Overfald paa Sieland. Et Skib afgik dog i
October. De indruffne Begivenheder foranledigede

Directionen til at forsyne Stiftsøvrigheden i Jysk-land med en almindelig Bemyndigelse til, efter bedste Skjønnende at føie saadanne interimistiske Foranstaltninger, som den maatte ansee fornødne til at holde den lærde Skole paa Bessø i bedst muelig Drift.

I Foraaret 1808 bleve 6 Disciple dimitterede fra Skolen. Derimod indtraadde efter Censurregistrene kun 1 i October s. A.

Spiseverten havde, uagtet den Behjelpelighed, der var viist ham, og uagtet at Stiftsøvrigheden havde bevilget ham et Tillæg af 10 Rd. for hver Stipendiat, dog i dette Skoleaar (1807—1808) ikke kunnet forsyne Skolen med Levnetsmidler længere end til April Maanedes Udgang 1808, da Disciplene maatte reise hjem, i hvilken Anledning 30 af dem fik hver en Gratification af 30 Rd. Da Spiseverten hverken i denne eller andre Henseender havde opfyldt sine Forpligtelser, blev han afskediget og en anden antaget. Til Papir var hver af de 24 Stipendiater givet et Extrabidrag af 16 s. I samme Aar indgav Etatsraad Justitiarius Stephensén under sit Ophold i Kiøbenhavn et Forslag til at hæve Deconomien ved Bessø Skole og derimod at give Disciplene Kostpenge. Skolebygningens Istandsættelse var bleven fortsat og saavidt mueligt fuldendt.

I Mai 1809 dimitteredes 11 Disciple for

uden 1, som forlod Skolen med Vidnesbyrd, og i October s. A. indtraadde 20 nye Disciple, hvoraf 14 Præstesønner, 3 Bondesønner og 3 af anden borgerlig Herkomst.

I dette Skoleaar (1808—1809) foranledigede fiendeligt Ansald nye Vanskeligheder i Henseende til Deconomien. Efter at de offentlige Casser i Aaret 1808 vare borttagne af Capercapitainen Gilpin, fandtes der ingen Udvei til at holde flere end 16 Stipendiater ved Bessetad Skole, og den nye, paa 1 Aar antagne, Deconomus, Biarne Haldorsen, havde man formedelsk de høie Priser paa alle Fornodenheder maattet tilstaae et Tillæg til de for hver Stipendiat regulerede 60 Rd., efter hvad han ved Bilage og rigtig Regning funde bevise at have udlagt mere. Derefter havde de 16 Stipendiateres Bespiisning og Pleie i Skoleaaret 1808—1809 kostet 1174 Rd. 61½ s. mere end den fastsatte Sum 960 Rd. I Sommeren 1809 (25 Jun. til 22 Aug.) udtømte J. Jørgensen og Riismand Phelps atter Casserne *), og da efter 22 Aug. Orden igien var bragt tilveie, var Skoletiden snart forhaanden, henved 24 Stipendiepladse vare bortgivne, Provisioner vare næsten ei at faae, da

*) See herom Collegialtidenden 1809 No. 63—65. Hooker Journal of a Tour in Iceland. Yarmouth 1811 p. 305 sqq.

den rette Tid til deres Indføb var forløben og
 Stiftsøvrigheden maatte, for at Underviisningens
 Ordre ei skulde blive uundgaaelig, ved ny Accordt
 med den sidsttagne Deconomus atter indgaae det
 forrige Mars Wilkaar med endnu et Tillæg til
 Lønnen.

I Foraaret 1810 findes kun 1 at være dimitte-
 teret; ved det nye Skoleaars Begyndelse med Oct.
 s. A. indtraadde 7 Disciple, nemlig 2 geistlige og
 5 verdslige Embedsmænds Sønner.

I dette Aar tilskrev Baronet Sir George
 Mackenzie fra Skotland, som om Sommeren
 1810 havde bereist Island for at undersøge dets
 Naturmærkværdigheder, under 1 October Biskop
 Vidalin om, hvorlunde han vilde stifte fem Præ-
 mier for de Disciple ved Bessestad Skole, som
 meest udmærkede sig i Theologie, Latin, Græsk,
 Engelsk og Mathematik, ligesom han og lod med-
 følge 5 til dette Niemeed prægede Medailler. Fol-
 gende er et Udtog af Hr. Baronettens latinske Brev
 til Biskoppen.

Quinque numismata nunc tibi remitto, quæ
 in præmia iis tribui volo, qui studio rerum divina-
 rum, matheseos & lingvæ græcæ, latinæ, anglicæ-
 que felicissime incubuerint. Gratum mihi feceris,
 si ipse, Bessestadum profectus, coram provinciæ
 legatis, præceptoribus et discipulis meum in hac
 re consilium patefacias, quod si ab omnibus pro-

latum sit, in præmiorum distributione usurpari potest:

1. Qṽi in sacris literis Episcopo et præceptoribus optime meruisse videbitur, inquisitione annua mense Mayo habita, de ejus collo suspendet Episcopus numisma Theologicum. Ita ornatus, condiscipulis suis in pompis ad ædem sacram antecedit, et per studiorum vacationem singulis diebus dominicis et festo quoque die numisma ei gestare licebit. Ludo iterum aperto, discipulus numisma Episcopo tradet, qṽi usque ad inquisitionem proximam servabit, ubi ut antea tribuetur, non autem eidem, qṽi anno præcedente obtinuerat. Nomina discipulorum, qṽi præmia reportaverint, in albo inscribentur et parietibus etiam scholæ vel ædis sacræ affigentur. Quum numisma discipulus reddat, dabit quoque literas ad me ipsum, dum vivo, et post mortem ad principem meæ familiæ, latine de re quadam Theologica scriptas. Hæ literæ, exemplari in album transcripto, in Britanniam primo quoque tempore mittendæ. Quacunque de re agitur, expectabitur ampla et accurata investigatio.

2. Qṽod ad quatuor alia numismata attinet, eædem regulæ adjectæ, quæ sequuntur, sunt observandæ:

1. Qṽi græcum numisma obtinebit, una cum

brevi ad me vel successorem meum epistola latina scribere oportet tractatum græca oratione sive soluta sive numeris adstricta de lingvæ græcæ præstantia.

2. Qvi numisma latinum obtinebit, idem illi latine faciendum est.

3. Cui anglicum numisma continget, quoddam poema islandicum bene redditum ad me transmittet.

4. Numisma mathematicum hoc consilio donatur, ut juvenus studiosa ad prima scientiæ elementa accipienda excitetur. Siquis ostendat, se ingenium et cupiditatem altius progrediendi et trigonometriæ vacantia habere, verosimile est, occasionem ab imperio vel Britannico vel Danico oblatum iri, se arte ab ea pendente exercendi.

Hæ regulæ in tabulas referendæ et quotannis cum ludus aperitur, Calendis Octobris recitandæ.

Si hac ratione doctrinam et scientiam in insula tua vel minime promovere potero, valde lætabor.

De fem Medaillers Form, Præg og Vægt var følgende:

Den første rund med vedheftet blaat Silkebaand, Vægt 1 Lod 1 Qv.; paa Reversen Lingva

latina; paa Uversen præmium Mackenzianum institutum 1810.

Den anden ligesaa rund med vedheftet guult Silkebaand, B. 1 Fod 2 Qv.; paa Reversen Homers Hoved med Omskrift: Lingva græca; paa Uversen: præmium Mackenzianum institutum 1810.

Den tredje et Kors med vedheftet hvidt Silkebaand, B. 1 Fod; paa Reversen: Theologia; paa Uversen det samme.

Den fjerde et Trapezium at bære i grønt Silkebaand, B. 3 Quintin; paa Reversen: Britannia med en Oliegreen i Haanden med Omskrift: Lingva anglica; paa Uversen det samme.

Den femte en Cirkel, hvorinden i en ligesidet Treangel, der omslutter en Globus terrestris med Omskrift: Mathesis; paa Uversen det samme. B. 1 Fod $1\frac{1}{2}$ Qv.

Alle af fint Sølv og mæssig forgyldte.

Da imidlertid Biskoppen fandt nogle Betænkkeligheder ved at opfylde Baronettens Ønske, deels formedelsk Fædrelandets daværende Forhold til Engelland, deels fordi Disciplene paalagdes Forpligtelser, som de ei kunde opfylde, da Engellsk og Mathematisk ei lærtes i Skolen, og den interimistiske Stiftsbestyrelsescommission ei heller derom vilde afgjøre, saa blev denne Sag forbeholdt høiere Bestemmelse.

Den nye Spisevert havde i Skoleaaret 1809 til 1810 ført Spiseoeconomien og bespiist Disciple til alle Bedkommendes Tilfredshed og uden at forlange mere end de for hver Stipendiat fastsatte 60 Rd. (i alt for 16 Stipendiater 960).

I Løbet af bemeldte Aar (1810) blev i Anledning af Lector Steingrim Johnsens Befordring til Soanepræst i Odde Adjunct John Johnsen den ældre constitueret til Lector, den constituerede John Johnsen den yngre til første Adjunct og Alumn. Semin. pædagog. Helgrim Hansen Scheving, som udsendtes fra Kiøbenhavn, til anden Adjunct. Ved den sidste besørgede ogsaa Directionen en ny Transport af Bøger for Skolens Bibliothek.

I Mai 1811 dimitteredes 5, og ved det nye Skoleaars Begyndelse optoges 7 Disciple, tre Sønner af Geistlige, tvende af Bønder og tvende af anden borgerlig Stand. Til de fem ledigblevne Stipendiepladser havde meldt sig 30 Competenter. Ved Udgangen af Mai 1811 var Antallet af Disciple, foruden de 5 Dimittender, 25, 12 i anden og 13 i første Classe. Det nye Skoleaar aabnedes med en Tale af Adjunct Scheving.

For det næstfølgende Skoleaar (1811—1812) havde Stiftsøvrigheden, formedelsk alle Fornødenhedens stegne Priser, fundet billigt at tilstaae Decimus for hver af Almuise-Disciplene, hvis Antal dette Aar vilde blive 25, 70 Rd., og i Brændsel

penge, Mortnerløn o. s. v. 275 Rd. 19 ß., til-
sammen 2025 Rd. 19 ß.

Ligeledes tilfod Stiftsøvrigheden hver Almissee-
Discipel 3 Bøger Papir frit.

I Anledning af den tilstædeværende Maauel
paa dueelige Subjecter til at besætte Sysselmands-
embederne, blev det Forslag igientaget, at en Lærer
i Lovkyndigheden maatte ansættes ved den lærde
Skole, for at vedkommende Disciple kunde saa-
ledes forberedte komme til Kiøbenhavn og der strax
eller efter søie Tid tage i det mindste danskjuridisk
Examen.

I Henseende til Skolebygningen anmeldtes, at
denne, som er en Træbygning, ingentid var bleven
ret. fuldført, at den var i saa maadelig Tilstand,
at Vandet bestandig løb igiennem Taget, hvorved
Tammeret fordærvedes, og at det vilde være nød-
vendigt at lade den sætte istand i næste Sommer,
hvis de fornødne Materialier kunde erholdes.

I Mai 1812, da Skoleaaret 1811—1812
sluttedes, var Disciplenes Antal 29, hvoraf 2
skulde dimitteres. Formedelsi den tiltagende Dyr-
hed bleve ingen nye Stipendiater antagne. Af
samme Aarsag blev foreløbigen bevilget Deconomus
100 Rd. for hver Discipel for det følgende Skole-
aar (1812—1813).

Om den islandiske lærde Skoles Indtægter seer
Udg. sig ikke istand til at meddele nogen nøiagtig

Underretning. Kun saa meget kan han derom i Almindelighed opgive, at den bestaaer af: 1) de 1500 Rd. aarlig, som ere Skolen i Bessetad forsikrede af Renterne af den ved Skalholt Bispestols og Skoles Jordegods's Salg udbragte Capital (see ovenfor S. 191), hvilke 1500 Rd. dog ifølge Kongelig Resolution af 14 Jan. 1791 lide en Afkortning af 6 pC., hvorved de altsaa formindskes til 1410 Rd.; 2) forholdsmæssig Andeel i Renten af den Capital, som er udkommet ved Afhændelsen af den 1801 nedlagte Holum Bispestols og Latin skoles Jordegods. Saavidt Udg. er underrettet, var i Aaret 1808 af dette Salg (som da meest var fuldendt) udbragt en Capital af 69,618 Rd. 40 Sk. hvoraf den aarlige Rente à 4 pC. vilde være 2784 Rd. Hvorvidt bemeldte Fond siden 1808 maatte være bleven forøget eller samme ved Om skribninger ifølge Fdn. af 5 Jan. 1813 eller andre Omstændigheder have lidt nogen Indskrænkning er Udg. ubekiendt *).

*) Tillades maatte det Udg., atter (s. disse Annal. 1810 2 B. S. 279, 1812 S. 359 o. a. St.) at yttre sin individuelle Mening om det Betænkkelige og Mislige i Afhændelse af offentlige Stiftelser's faste Eiendomme mod Kiøbesum i Penge een gang for alle uden paahæftet aarlig Afgift i Natura, her, at erlægge enten in natura eller med Penge efter Capitalstørrelse eller Markedspriser. Saa meget

I øvrigt ansees det ikke upassende at slutte denne actmæssige Udsigt over det islandske lærde

mindre kan Udg. tage i Betænkning at nyttre sin Sorg over det, som allerede i saa Henseende er skeet, da de senere Lovgivninger og Kammer-Resolutioner (s. disse Annal. 1811 1 B. S. 279 ff.) noksom bevise, at man er kommen til Erfiendelse af rigtigere Grundsætninger. Udg. vil kun tilføie nogle saa Oplysninger. Af Christiania Cathedralskoles betydelige Skolegods blev i Aarene 1800 til 1805 det Meste solgt (s. disse Annal. 1807 1 B. S. 274 ff.) for rede Penge efter en skeet Taxation, ved hvilken $127\frac{1}{2}$ Gaarde i Bienenmunit vare vurderede til c. 1300 Rd. D. E. hver (tillsammen for 164,580 Rd.), hvis Renter kunde anslaaes til det Tredobbelte af den hidtil svarede Landskyld. Af en saadan Gaard er altsaa ved Salaet tilveiebragt en aarlig Indtægt af c. 50 Rd., forudsat, at Renten er fulde 4 pC. og at Capitalen ingen Indsmeltning har lidt ved den seene i Pengevæsenet skee Forandring. Men antaget, at enhver af disse Gaarde var bleven efterhaanden afhændet endog blot paa samme Vilkaar, som den i disse Annaler 1812 S. 361 omtalte Gaard Duestad i Bergens Stift, hvor Renten af Kiøbesummen allene er det Tredobbelte af den hidtil svarede Landskyld, og desuden en Kornafgift er kommen til af over 7 Tdr. Havre (men Jordeiendommene i Aggershuus Stift have i Almindelighed større Værd end de i Bergens Stift), saa vilde Indtægten af de solgte

Skolevæsens Historie i senere Tid med følgende Udtog af hvad Hr. Mackenzie i sin islandske Reise

127½ Gaarde efter al Sandsynlighed i det mindste kunne være blevet udbragt til 1000 à 1200 Tdr. Eng aarlig foruden den samme Forhøielse af Penge-Indtægt, hvilket vilde have været af stor Vigtighed for det lærde Skolevæsen i Norge, hvor alle de øvrige Skoler trænge til Hielp fra den i Christiania. At den sidste ei endda leed alt det Tab, mueligt var, maa tilskrives de Veistændingers Uforstand, som ei skyndte sig, itide at giøre Brug af det dem indtil Udgangen af Aaret 1805 aabent staaende Tilbud, at faae deres Gaarde for den i Aaret 1799 bestemte Taxationspris. Alle de Fæstere, som efter denne Termins Udløb anmeldte deres Begiering om at erholde deres paaboende Gaarde til Eiendom for den af Commisjonen satte Taxt, blev derfor ogsaa saadan Begiering nu ikke mere bevilget (Directionen for Universitetet og de lærde Skoler var imidlertid oprettet). Saaledes bleve endnu tilbage 51½ Gaarde, hvis Realisation efter d^e ved Rescr. af 19 Mai 1809 og senere Anordninger fastsatte Grundsaetninger formodentlig vil for Skolen afgive en meget betydeligere Fordeel end den, Afhændelsen af hine 127½ har forskaffet den.

Hvorledes endog tilfældigen Tab let kan forarsaaes ved at afhænde offentlige Stiftelser's Jordegods for rede Penge, uden at paahæfte aarlig Kornafgift, derom vidne de Data, som disse Annaler indeholde i Henseende til Salget af

fortæller om den Reikevigske Skole, saaledes som han forefandt den i Aaret 1810.

det Universitetet tilhørende Strøegods i Jylland, sædvanlig Præbenda Eved kaldet, hvilket Commissionen for Universitetets og Communitetets Jordegodsbes bedre Indretning blev under 6 Mart. 1807. bemyndiget til (s. disse Annal. 1807 1 B. S. 121) at afhænde paa den for Universitetet fordeelsaastigste Maade. Naar man tager de Pengesummer i dansk Courant, for hvilke i Aarene 1811 og 1812 9 Gaarde, en Mølle og et Huus i bemeldte Aar ere afhændede (see disse Annal. 1812 S. 316 ff.), og reducerer samme til Rigsbankpenge S. B. efter Omfryningstabellen A. ved Fdn. af 5 Jan. 1813; naar man sammenholder Renten deraf deels med den hidtil svarede Landgilde in natura, deels med den aarlig Afgift i Korn, man, foruden Kjøbesum, vilde have kunnet opnaae ved at gaae frem efter de Grundsaetninger, som følges ved Skolegodsbes Afhændelse, saa vil man fikone en mærkelig Forskiel paa Resultatet. Vi vil tage eet Exempel. I Hørvorne folgtes en Gaard, staaende for 7 Tdr. 2 Skp. 2½ Alb., og hvoraf hidtil svaredes i Landgilde 2½ Td. Rug, 6 Td. Bøg, 5 Td. Havre, 1 Boelsviin og 36 s. i Penge, i 11 Jun. 1812 for en Kjøbesum af 3000 Rd. D. C. Vi antage, at denne Sum strar i samme Termin giordes frugtbringende; den vil da i 1813 være bleven omfryen til 900 Rbd. S. B., hvoraf Renten, af fulde 4 pC., er 36 Rbd. S. B., som altsaa fra

Univerfit. og Skole-Annaler 1813.

Q

"Den 21 (Mai) gif vi hen at.besee Skolen i Bessestad. Vi vare (ved et latinsk Brev) blevne

1813 af. er den hele Indtægt af en Eiendom, der hidtil afgav c. 14 Td. Korn i aarlig Landgilde, foruden Indfæstning til sine Eider. Vi antage, at den samme Gaard var bleven afhændet efter de i Rescr. af 19 Mai 1809 o. fl. foreskrevne Regler. Efter Analogie med andre jevnlige Exempler maatte den aarlige Kornafgift, som vilde blive at hærste paa en saadan Gaard ved dens Overdragelse til Eiendom, i det mindste være bleven 16 à 20 Td. Korn, og man havde desuden kunnet vente en Kiøbesum af i det mindste 6—800 Rbd. S. V. Forskiellen paa Fordelen af denne eene Gaard efter de to forskiellige Afhændelsesmaader blev saaledes meget betydelig.

Vil man gaae længere tilbage i Tiden og tage Notiz af, saavidt det kan opdages, hvilke Eiendomme endog blot de til det lærde Skolevæsen henhørende Stiftelser have afhændet og for hvilke Summer eller aarlige Afgifter i Penge, saa maa man forbauses over den Skade, som derved er dem tilfoiet. Odense Communitet har næsten intet tilbage af sit forhen saa betydelige Jordergods. Det Gods, som tilhørte Nykøbing Skole paa Mors, er borte. Øster-Hæsling Sogns Kongetiende, som Aalbora Skole eiede, er ganske borte. Narebne Kongetiende, som Roeskilde Skole eiede, blev i Maret 1754 solgt til General Greve Perche til Verchendorq for 2600 Rbd., uden at der engang har kunnet findes Spor til, at denne

indbudne af Biskoppen til at overvære den Examen, som skulde holdes, førend Disciplene i Sommer.

Sum virkelig er indkommen til Forøgelse af Skolens Capitaler. Af denne Tiende svarede forhen aarlig til Skolen 21 Rd. 2 Skp. Rug og 32 Rd. 2 Skp. Bng efter Capitelstart. En Proprietær i Sieland har fortalt Udg., at han har fundet i sine Godsets Papirer, at i Aarene mellem 1760 og 1770 daværende Fier havde kunnet købe af Universitetet endeel Gods for 70 Rd. pr. Rd. Hartkorn. Til Pnske forstod han ikke sin Interesse; thi Universitetet vilde da nu have en Pengerente af maaskee 12 à 16 Rd., hvor det nu faaer en Arvæstefæstgift af 30—40 Rd. Korn.

Saaledes af Historien advaret, vil Udg. derfor aldrig være istand til at frafalde den Mening: at ingen offentlig Stiftelse bør stille sig ved Jordegods, Tiender, Møller og andre faste Eiendomme for rede Penge, eller afhænde dem paa anden Maade, end at forbeholde sig en vis aarlig prioriteret Naturalafgift. Derved foreenes ogsaa disse Stiftellers Interesse bedst med Statens Lærv og Pnske i Henseende til Kæstegaardes Forvandling til frie Eiendomme, og denne Maade har, hvad Jordegods angaaer, endog, efter Udg. Formening, betydeligt Fortrin for den engang saa stærkt anbefalede, men i Grunden med mange Inconvenienzer forbundne, Arvæstefæstindretning. Udg. udstrækker denne sin Bekjendelse ogsaa til Statens eller Kronens Eiendomme. Den har i forrige Tider afhændet sine Kongetiender og det Meste

tiden adspredte sig til deres respective Hiem. . .
 For vi gik hen til Skolen, gjorde vi et Besøg i
 Rectorens Huus, Hr. Steingrim Johnsen, som
 modtog os med megen Høflighed. . . Hans Lær-
 dom er uden Anstrøg af Pedanterie, og hans Gaver
 til at meddele sig gjør hans Selskab overmaade be-
 hageligt. Hans Værelse var vel forsynet med
 Bøger, og det Bibliothek, han er i Besiddelse af
 som Lector Theologiæ ved Skolen, er den bedste
 Samling af theologiske Værker i Island. . . Vi
 gik siden hen at besee Kirken. Det er en Bygning
 af en vis Størrelse, tækket med Tegl og i langt
 bedre Stand end Kirken i Keikiavik. . . Efterat
 have tilfredsstillet vor Nysgierrighed, gik vi hen
 til Skolehuset, hvor Biskoppen modtog os i fuld
 Ornat. . . Skoleværelserne ere høie, men snevre
 og smudsige. Ovenover ere Sovestuer for Discip-
 lene og Patientene, alle i en meget urenlig Til-
 stand. Lectoren beklagede dette, og Biskoppen

af sit Jordeads for rede Penge, som Tidens
 Strøm bortskoliede. Hvad om den havde beholdt
 begge Dele, og nu af samme draget den Fordeel,
 andre Eiere nyde? Hvad om den nu blot havde
 haft en aarlig Indtægt af maaskee 150,000 Ed.
 Bng eller mere af de Kongetiender, hvilke for
 Tiden Private oppebære, medens Afgiften lige-
 fuldt hviler paa Agerdyrkeren? Men dette The-
 ma er alt for riigt.

udraabte med Emphasis: bella, horrida bella, hvilket med to Ord forklarede den aabenbare Tilstand af Forsald, hvori denne eeneste tilbageblevne Lærdomsplanteskole syntes at være. Der er en betydelig Samling af Bøger, nogle curiøse og sjældne; men de ere opstablede uordentligen mellem hinanden paa et elendigt Koft, og bedækkede med Stov og Spindelvæve, *).

”For nærværende Tid er Skolen i Bessestad den eeneste Underviisningsanstalt i Island. . . For faa Aar siden blev Skolen igien forflyttet til dens nærværende Beliggenhed i Bessestad, da den Bygning var ledig, som forhen havde været Amtmandsbolig. Denne Bygning, skiondt ingenlunde i god Stand, er, hvad Storrelsen angaaer, bedre skikket til Skolebygning end nogen anden i Landet, og vilde, hvis Krigen mellem Engelland og Danmark ei var kommen paa, være bleven fremdeles forbedret ved Udvidelse med nogle Tilbygninger, som nu ere i ufuldendt Tilstand.

Skolen i Bessestad bestaaer for Tiden af tre Lærere og 23 til 24 Disciple, da dens Fonds ei tillade et større Antal. Rectoren eller Lector Theologiæ har en aarlig Gage af 600 Rd. De

*) Travels in the Island of Iceland during the Summer of the Year 1810, by Sir George Steuart Mackenzie. Edinb. 1811. 4. p. 102 sqq.

tvende Underlærere have hver 300 Rd. . . Det er en besynderlig Omstændighed ved Skolens Indretning, at enhver Discipel, hvad enten han skal være Geistlig eller ikke, er forpligtet til at lære Hebræisk. Imidlertid er dog den allerstørste Deel af dem, som gaae i Skolen, bestemt til den geistlige Stand, og ved Antagelse i Skolen gives Præstesonner gjerne Fortrin. Ingen Yngling antages, inden han er confirmeret, og en Attest om hans Anlæg maa følge med fra Præsten i det Eegn, hvor han opholdt sig. Det aarlige Studiecursus varer fra October Maanedes Begyndelse til Enden af Mai. . . . Institutet har en Bogsamling, som indeholder 12--1400 Bind, blandt hvilke ere nogle gode Udgaver af Classikerne; den største Deel bestaaer af islandiske og danske Skrifter; desuden findes en temmelig Deel tyske og nogle faa engelske Bærker. Antallet af Haandskrifter er meget ubetydeligt, og de synes ikke at være af synderligt Værd. Mere udsøgt er Lectorsens Privatbibliothek, skiont ei saa stort. Det er den bedste theologiske Samling i Island.

Blandt de unge Mennesker, som opdrages ved Skolen, ere der nogle, som siden gaae til Universitetet i Kiøbenhavn for at fortsætte deres Studier; men de iblandt dem, som dertil have Formue eller kunne gjøre Udveie, ere meget faa, og Resten, nedtrykt af Armod, nødes for det meeste

til at tage deres Ophold for Livstid i eensomme Afstroe, hvor deres Samkvem, endog med hinanden, næsten ganske er afbrudt, og hvor enhver videre Fremgang i Kundskaber beroer eene og alene paa deres uafhængige og uunderstøttede Kraftstringer. Medens saaledes baade Midler og Motiver til Landskultur savnes, skulde man neppe vente at møde Exempler paa, at Iver for literære Enskler vedbliver, og at, hvad ved foregaaende Studier er erhvervet, ei blot vedligeholdes, men ogsaa forøges. Og dog er dette en meget hyppig Erfaring. En af de nærmest medende Aarsager til dette overordentlige Phænomen er den lange Periode af Fritid, som Islænderne nyde under de lange Vintre. Denne Fritid ville de, som i Ungdommen have faaet Smag paa literær Virksomhed, naturligviis anvende til at fortsætte de Enskler, som ere saa vel skikkede til at forslaae Tidens Ridsomhed. Midlerne til Studering ere vistnok meget indskrænkede og Deeltagelsens Fornøielser næsten ganske formeente; men disse Savn oprettes paa en vis Maade ved den udholdende Glid, der er bleven til Bane. Ei heller er Forældrenes store Navn uden Indflydelse paa den nuværende Generation. *).

*) Sammeft. p. 286 sqq.